

Valódiság jeléül:

kitűnő és hathatós voltuknál fogva már 38 év óta a legjobb hírnévnek örvendő különlegességeink

Dr. Suin de Boutemard zamatos fog-szappana

a fogak és foghús épentartására és tisztítására a legjobb és legbiztosabb szer; 1/2 és 3/4 csomagokban 70 és 35 kr-ával.

Dr. Borchardt illatos növény-szappana

igen ajánlható az annyira kellemetlen szepelő, pörse-nés, pattanás, s más egyéb bőrtisztálanságok, az érdes száraz és sárga bőr ellen, egyszerűsü mind a legkitűnőbb pipere-szappan. Eredeti csomagokban bepe-csételve 42 kr.

Dr. Hartung növényhajkenőse, legjobbnak elis-mert hajerősítő s hajkihullást gátló hajkenőse, tége-lyekben 85 kr-ával.

Dr. Hartung kintahéj-olaja, a haját erősítő olaj, mely annak puhását s fényt kölcsönöz. 85 kr-ával.

Dr. Lindes tanár növényi rudacs hajkenőse, eredeti darabokban 50 kr-ával.

Balzsamos olajbogyó-szappan 35 kros csomagb.

Dr. Béringuier zamatos korona-szesze, az Eau de Cologne quintessentiája, eredeti üvegekben 1 forint 25 kr. és 75 kr.

Dr. Béringuier fűgyökér-hajolaja, üvege 1 frt. **Leder testvérek balzsamos földi dióolaj-szap-pana,** egy db 25 kr., 4 darabos csomag 80 kr.

Valamennyi fentebb elősorolt szab. czikk valódi minőségben a következő magyarországi raktarab-an kapható:

Budapest: Török József gyógyszer-tára, király-utca 12. szám alatt.

- Barna Zeigm. gyógyszer. „a magyar királyhoz”. Cs. Kiss K. gyógyszer-tára a „Kigyóhoz”. Wlasssek Ed. gyógyszer. Moldoványi A. gyógyszer-tára a fekete medvéhez. Továbbá az új. gyógyszer-tárban és Prochaska J. kereskedésben. Nemkülönb. Koch-meister utódl. Neruda Nándor, Stessel és társa s Thal-mayer és társa gyógyszer-tárakban.
- Alsó-Kubin. Tyröler Józ. Nagy-Károly, Ujházy István. Arad. Elias Armin. Ritz Lajos. Nagy-Kikinda, Neuhold Ka-rolj gyógyszer.
- Ar.-Maróth, Bitto G. gyógyszer. Nagy-Mihály, Lieblieh M. Balassa-Gyarmat, Cserve-nyák György., Kanitz Odón. Nagy-Böce, Nándrány Guszt. Bérfia, Toperczer Alb. Th. Neusandec, Filipek V. gyász., Roman Jakubovskí. Roman Jakubovskí. Nagy-Szeben, id. Misseibacher J. B., Morscher W. F. Nagy-Várda, Janky A. Nyiregyháza, Szokos Alf. és Pavlovits Imre, Korányi I. Nyitra, Kovács J., Tombor Kornél gyász.
- Békes-Gsaba, Varságh Béla gyász. Osváth, dr. Schopper Gy. gyász. Oszlány, Fiala József gyógyszer. Brassó, Jekelius Ferd. gyógyszer. Pápa, Bermüller Alaj., Techet A. Bastercza, Kálp Fer., Viet-scher testvérek. Pécs, Alt és Böhm, Zach K., Oebelko K., Zeig László. Bonyhád, Straicher B. Pécset, Lammner Károly gyász. Csernovicz, Sehnirch J. Go-lichowski I. gyász., Schmiedt & Fontin. Szeged, Bohus József gyász. Debrecen, Csanak J., Geréby Eger, Köllmer Lőrincz gyógyszer. Eperjes, Krivos Gyula gyász. Eszék, Dienes J. C. gyógyszer. Plumb, Pavacietestv. gyógyszer. Fogaras, Glein R. gyógyszer. Földvár, Madhár Pál fia. Hajdu-Böszörmény, Lányi M. gyógyszer. Hód-Mező-Vásárhely, Kiss Gyula gyógyszer. Kassa, Eschwig Flod. Ed., Quirsfeld K., Strausz D., Me-gay G. A., Wandraschek Kár-gyógyász. Kecskemét, Molnár Pál gyász. Komárom, Belloni Angela, Ko-vács gyász. és Gruber L. Kézd-Vásárhely, Fejér Luk. Körömcz, Ritter J. Lipót. Léva, Schubert Pál. Liptó-Szt.-Miklós, Balló L. gyász. Lőcsen, Pokorny Lajos gyász. Lőcse, Klein Sándor. Lugos, Vértés Lajos gyász. Makó, Cornides K., Laurensky István, gyász. Marosvásárhely, Fejér Luk. M.-Vásárhely, Kaup és Eckwert Mohács, Szendrey Jenő gyász. Medgyes, Breckner Károly. Miskolc, Deák Kálmán, a „fe-lete kutyához”. Dr. Szabó Gy. Munkács, Traxler Fr. gyász. Nagy-Bánya, Haracek József és fia. Nagy-Becskerek, Weiss Herm. Nagy-Kanizsa, Rosenfeld Adolf Rosenberg F.

valamint Magyarország legtöbb nagyobb gyógyszer-tárában, illatszert- és gyógyszerkereskedésében.

ÓVÁS! Hamisítványoktól, nevezetesen a dr. Suin de Boutemard-féle fogpaszta és a dr. Borchardt-féle illatos növény-szappan gyakran előforduló hamisítványaitól mindenkit óvunk.

Számtalan hamisító és hamisítások elárúsító sujtattak már eddig is Bécsben és Prágában törvényileg, érzékeny pénzbírsággal.

Raymond és társ.,

es. kir. szabadalom tulajdonosa Berlinben.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvtárban kapható:

ÁLLATGYÓGYÁSZAT

avagy a lovak, szarvasmarhák, juhok, kecskék és sertések s egyéb hasznos háziállatok betegségeinek megismerése s gyógyítása.

Állatorvosok, falusi gazdák és gazdatisztek számára

irták

EISENMAYER SANDOR és GÖBEL COELESTIN.

Negyedik kiadás. Ára füzve 80 kr.

A vadászat mestere.

Önképző gyakorlati utmutatás a vadászat kedvelői számára, vagyis rövid foglalata mindazon elméleti szabályoknak, melyek megtanulása s megtartása mellett a vadásza-tot bárki a siker gyönyörével gyakorolhatja.

Saját és egy ötven éves vadász tapasztalataiból, s jeles kutyók nyomán írta

CSERSZILVÁSI ÁKOS.

Harmadik, átdolgozott és bővített kiadás.

Ára füzve 80 kr.

Legjobb és Leghírnevesebb Pipere Hőlgypor

La VELOUTINE

Különleges Rizspor BISMUTAL VEGYITVE

CH. FAY, ILLATSZERÉSZ, PARIS — 9, rue de la Paix, 9 — PARIS.

1890. okt. 166. sz. 1890. okt. BUDAPESTI SZEMLE

a M. Tud. Akadémia megbízásából szerkesztet

GYULAI PÁL.

TARTALOM:

Lonovics küldetése Rómába. Adalék a vegyes házasságok történetéhez. — Marczali Henrik-től.

A római birodalom provinciái. (III.) — Király Páltól.

A régi Magyarország utolsó éveiben. Regény. (VII.) — Pálffy Albert-től.

Költemények: A mi kertünk. — Lévy József-től. — A san-blas-i harangok. — Longfellow után, angolból. — Szász Bélától.

As ipari kartellekről. (III.) — Mandello Gyulától.

Gróf Széchenyi István levelei. — k. —

Értesítő. Széll F.: A Bessenyei-család története. — d. — Oláh Gy.: Magyarország közegészségi viszonyairól. — G. E. — Vergilius: Aeneise. Ford. Barna Ignác. — n-n. — Echegaray J.: A nagy Galeotto. Ford. Patthy K. — Haraszti Gyulától.

Megjelen évenként 12-szer 10 nyvi havi füzetekben. Előfizetési ára bérmentes küldéssel egész évre 12 frt, félévre 6 frt.

Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapest.

1847 óta, tehát több mint 40 éve, hogy a legnagyobb sikerrel alkalmaztatik a Németország első orvosi kollegiuma által megvizsgált s kitűnő használhatósága miatt a magas helytartóság által Magyarországham szabad. WEBER-féle

Köszvény - vászon

köszvény, csúsz, tagcsurgatás, keresztcsont-fájás, vörheny, mell-, hát- és derékfájdalmak, lábköszvény, csípőfájdalom és ischias stb. ellen, mindennemű gőresők, a kezek és lábokban, különösen gőresős erek, dagadt tagok, ficamodások és oldalszurások biztos eredménnyel gyorsan gyógyítottak ezen gyógyhatásos köszvényvászon által. Egy csomag ára 1 frt 5 kr., kettős erejű, nehezebb bajoknál alkalmazandó 2 frt 10 kr.

Valódi csak akkor, ha a melléti védjeggyel el van látva. Dr. Buron párisi álta-lános seb-tapasza mindenféle sebek, gonyedések és dagadtok, körömguladások, égések, bürmmennü sértések, harapás, szúrás, átés, vágás, tyúkszem, fagyás stb. ellen. — Egy köcsög ára a használati módzarral együtt 70 kr., kisebb köcsög 35 kr.

Valódián kapható: **TÖRÖK J.** gyógyszer-tárában Budapest, király-utca 12. szám a.

Védjegy.

Óvatik a t. cz. közönség a csalódástól.

Az engedélyezett főraktárt a dr. Jaeger G. tanár személyes jótállása mellett készített összes

eredeti normál-czikkeknek

Benger W. nai egyedül engedélyezett gyárából kizárólagosan bírja

JAEGER TANÁR TÁRSULATA,

TULAJDONOS: JORDÁN KÁROLY.

Budapest, IV., Váci-utca 30. szám alatt.

☛ Képes árjegyzékek ingyen és bérmentve. ☛

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent s minden könyvtárban kapható

A NÉPHUMOR

A MAGYAR IRODALOMBAN.

Írta IMRE SÁNDOR.

Kiadja a Kisfaludy-társaság.

Ára füzve 1 frt, vászonba kötve 1 frt 40 kr.

„HYGEA”

Arckenőcs, mosdóvíz és [Savon] higiénique szappan.

Ezen kiváló gondtal készített szerek a bőrnék finomságot és rugalmasságot kölcsönöznek, az arcon lévő minden foltot, szepőt, málfoltot, forogás vagy fagyás által keletkezett pirosságot rövid időn elmulasztja és ezenfelül a bőrnek üde frissességét, viruló ifjúságot és bársony puháságot ad. Árak: Egy tégely arckenőcs 75 kr. Egy üveg mosdóvíz használati utasítással 1 frt. Egy darab Savon hygienique szappan 50 kr. Valódi minőségben kaphatók magánál a készítőnél, Fáy István József gyógyszer-tárában a „nagy Kristófi”-hoz Budapesten, továbbá: Török József gyógyszer. király-u. 12, Thal-mayer és Seitz kereskedőnél, Kochmeister Fr. utódl-nál és a legtöbb magyarhoni gyógyszer-tárban.

Hirdetések és előfizetések elfogadtatnak a kiadóhivatalban Budapest, IV., Egyetem-utca 4. szám alatt.

VÉGHLESI VERA-FORRÁS.

Hazánk legtisztább, legolcsóbb és legjobb szén-savdus, égvényes savanyuvize.

VEGHLES-SZALATNÁ-n (Zólyom-m.)

Mindig friss teltében kapható a budapesti főraktárban: **Eirzsébet-körút 56-ik szám alatt.**

Telephon-összeköttetés.

☛ Számos raktár a vidéken. ☛

41 SZÁM. 1890. BUDAPEST OKTÓBER 12. XXXVII. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 12 frt POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: fél évre — 6 * Csupán VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt fél évre — 4 * Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK egész évre 6 frt fél évre — 3 * Külföldi előfizetésekhöz a postaiag meghatározott viteldi is eszolandó

ZALA GYÖRGY.

A magyar géniusz hódító hadjárata indult. Még nem olyan rég volt, hogy a művelt világ mely többnyire barátságtalan indulatú információk s nem a közvetlen meggyőződés alapján alkotta meg rólunk ítéletét, hajlandó volt tőlünk megtagadni a magasabb szellemi föllendülésre való minden képességet, mely a művelődés nagy versenyében nekünk is tisztas helyet biztosítana. Fél-Ázsia volt előtte hazánk; nemzetünk pedig egy véletlenül ide tévedt ázsiai népfaj, mely a harcok és tán még a politikai alkotások terén érvényesülni bírt ugyan, de az emberi előhaladás és nemesebb civilizáció munkájában szám-bavehető tényezőnek nem tekintett.

Örök dicsősége a jelen századnak, hogy a nemzetünkről táplált ez előítélet és balfelfogás ellen oly sikeresen harczra kelt. Nem szólvá a tudósokról, kiknek Európaszerte tisztelettel emlegetik nevét; nem írónkról és költőinkről, kik egészen más világításban mutatták be a világnak a nemzetet, a mely őket szülte; csak a művészetek terén maradvá, bátran kérdezhetjük a többi népektől: válóható-e a nemesebb izlés, a művészi érzék hiányával az a nép, mely a zeneköltés és exekutív zeneművészet terén egy Lisztet, Erkejt, Reményit, Joachimot, a képirás terén Markó, Zichy, Munkácsy, Benczúr, Lotz, Székely körül a művészeknek egy oly tábort szülhet, melyet büszkeségének fogna tekinteni a legfejlettebb nemzet is?

Mindenesetre feltűnő, hogy az oly szép lendületnek indult művészetek között, melyekhez joggal számíthatjuk oda a műépítészetet is, volt egy, mely a többivel sokáig nem bírt arányos lépést tartani. Mintha csak igazolni akarta volna Széchenyi Istvánnak egy borús pillanatában kifejezett azt a lesújtó ítéletét, hogy a magyar fajnak a plasztikai alkotásra hivatottsága egyáltalán nincs: Ferenczytől, a kinek nagyobb az úttörő, mint a művészi érdeme, egészen Izsóig, magyar szobrász vésője alól nem került elő olyan alkotás, melyet dicsekedve mutat-hatnánk föl a külföld előtt.

Egyenlő rangú művészeink voltak a külföld legelső művészeivel minden évtérén, csupán a szobrászatban kellett szégyenkezve beismernünk nagy elmaradásunkat, a hol alig emelkedtünk fölül az izlésesebb kőfaragásnál, s ha akadt is néhány tehetség, a kitől nem vitatható el a kivitelben a művészet ihlete, de az önálló alkotást,

a koncepcziót tekintve, sehol nem nyilvánult a nemzetnek az az eredeti szelleme a kőben, a mely az elmondott vagy megírott szóban és vászon, oly hatalmas kifejezésre jutott.

Izsó Miklós-nak volt föntartva a dicsőség, hogy e téren első lehetett. Ő volt a magyar életképes iránynak eredeti tehetségű első megteremtője, a kitől még sokat várhattunk.

De a művészetek ez ágának szomorú fátuma volt nálunk. Izsót legjobb férfikorában ragadta el a halál, mielőtt az emlékszerű alkotások terén is méltóképen érvényesíthette volna tehetségét.

Várnunk kellett, a míg ez iránynak is támad alkotója. Nem vártunk sokáig. Huszár Adolf olykép indult, hogy bizalommal üdvözölhetők benne azt a művészt, a ki a szobrászatban a monumentális irány korszakát majd megnyitja nálunk. Ám a fátum itt is utólért. Epen akkor midőn hozzáfogott a Magyarországon eddig legnagyobb szobormű elkészítéséhez, melynek minden része formát öltött már képzeletében s egyes részei már a valóságban is: ő is, egész fiatalon, kimúlt az élők sorából.

Már pedig az, hogy az aradi vértanúk szobra

Halácsy (Atelier parisien) legújabb fényképe után. ZALA GYÖRGY.

minden ízében, fogalmazásában úgy, mint kivitelében magyar művész alkotása legyen, ránk nézve a nemzeti büszkeség kérdése volt. Épen e szobor s az általa kifejezteni óhajtott eszme volt az, melynek megalkotását nem bizhattuk idegen művészre. Szégyen is lett volna.

De honnan venni kész magyar művészt, ha nincs? Nem volt más mód, mint körülhézni a készülő tehetségek között. Bizonyos elszántság kellett ebben határozni, s a kockáztatás tudata még indokoltabbá tette a habozást. Szerencsére a választás jó volt, s az aradi emlékmű-gyűjtés, melyre így, hogy maradóan becsesel bír alkotásokhoz a művészi tehetségnél nem kisebb kellék — az alkalom arra, hogy a tehetség kimutassa magát. Hány igaz tehetség vesztett el nálunk így alkalmi híján, s tán szobrászatunk érintett hátramaradásának is nem a plasztikai műérzék, hanem az ily alkalom hiánya volt az igaz oka.

Zala Györgyöt, a ki Huszár Adolf örökét, az aradi vértanu-szobor elkészítését átvette, ha nem is ez alkalom szülte hivatott művészzé, de ez alkalom mutatta be olyan művészeket, a minőnek, ki tudja, mily későn lett volna módja bebizonyulnia.

Mert, — és ebben igazat ad nekünk minden műértő, — hivatott művészek bizonyult. Igaz, hogy a Huszár tervét kellett elfogadnia s a fővázlatokat magától ahhoz tartania: de ez művészetén nem kisebb, sőt azt még inkább kitünteti, mivel korlátok között kellett alkotnia, s minden művészetre örökké igaz marad Göthének az a mondása: «in der Beschränkung zeigt sich erst der Meister», csak a megszabott határok közötti mozoghatóság mutatja meg, ki az igaz művész.

Am e korlátok között Zala szabadon mozoghatott s szabadon érvényesíthette géniusza sugallatát. És ez határozottan javára vált az alkotásnak. Huszár szépen gondolta ki szobrának kis mintáját. De a mi kis mintában tetszetős és megvesztegető, nagy arányú kivitelben sokszor bántóvá és kirívóvá válik. Deák Ferencz ülo alakjának kis mintája művészi hatás tekintetében talán kifogástalan: az emberfölötti nagyságban öntött kész emlékszoborról azonban ki mondhatná ugyanazt? Huszár a nagy méretekben való kidolgozás adományával, mely pedig a monumentális szoborművek készítőjénél egyik fő-kellék, nem igen rendelkezett, s a vértanu-szobor főalakját, Hungáriát is az a vezedelem fenyegette, hogy Huszár eredeti terve szerint megöntve, az emlékmű szhangját bántólag fogja zavarni s nem idézi elő a tőle várt művészi hatást.

Két művész zsenije egyesül az aradi emlékműben. De a Zala érdeme, hogy az eredeti tervből épen azt tudta kiválasztani és meghagyni, a mi az emlékműnek valóban javára vált, ellenben elhagyott s a maga tehetségével pótolta mindent, a mi Huszár tervében nagy arányokban kivételesen zavaró hatásának bizonyult volna.

Mi az aradi vértanu szobrának a Huszár, mi a Zala alkotása, miben tért el az utóbbi művész elődje tervétől és azt miért tevő, — az mind fejtegetve volt már lapunkban. Ezúttal nem kívánunk visszatérni rá.

Czélunk bemutatni a művészt magát, kinek nevét e szép alkotása széles ez országban oly ismertté és rokonszenvesé tette.

Zala György 1858 april 16-án, Zalamegyében, Felső-Lendván született, hol nagyatja jómódú birtokos vala, de később elszegényedett. «Négy lovas hintón vittek keresztelni, — mondja a művész, midőn bizalmas körben erről beszél, — hogy később gyalogszerre, omnibuszra szoruljak.» Édes anyja, ki Csáktornyan leánynevelő-intézetet nyitott, korán elhunyt, s fia már nyolcz éves korában árvaságra jutott. A fiúcska ekkor

egy nagybátyjához került, a kinek ködénygyára volt egy veszprémmegyei sváb faluban, a hol a gyermek az elemi iskolákat végezte. Itt látott először mintázni, a mi nagyon megtetszett neki, s maga is próbálgatta. Első műve az volt, hogy lemintázta a tulajdon öklét s azt a mintát kézműre szánta, fegyver gyanánt használni a sváb fukkal folytatott katonánsági játékokban.

E faluból Pápára, egy másik nagybátyjához került, a ki posztóst akart belőle nevelni. De ő csak rajzolgatót, s ebben telvén minden kedve, alig törődött egyébbel. Ekkor Pestre hozták s a belvárosi reáliskolába járták. Itt már mint tizenhárom éves gyermek más gyermekek tanításával kereste meg nevelési költségei egy részét. Igen szűken élt s néha heteken keresztül élt kenyeren és vizen. Ő volt az iskola legjobb rajzolója s miután az érettségi letette, előbb a műegyetemre, majd a minta-rajziskolába iratta be magát, azzal a szándékkal, hogy rajztanári képesítést nyerjen. Három évig járt az iskolába, szorgalmasan tanulva, szabad idejét a kenyérkeresés gondjai és az önképzés között osztva meg.

Már itt nagy kedvvel gyakorlta magát a mintázásban, s legelső ilyenmő kompozíciója, «a sziklához lánczolt Prometheus» jutalmat nyert. Ez lett alapja s kiinduló pontja szobrászi pályájának. Mert e kis műve egyúttal általam ösztöndíjhoz is juttatá, melyre támaszkodva Bécsbe ment a művészeti akadémiára, hol Helmer akadémiai szobrásznak a tanítványa lett, ugyanakkor mikor Róna József és Loránfi Antal fiatal szobrászaink is növendékei voltak az akadémiának. Az ösztöndíj nagyon szerény levén, a nélkülözések ide is elkísérték, s akként igyekezett segíteni magán, hogy csekélyke díjért a bécsi műegyetemre járó vagyonosabb magyar fiúknak segített szabadkézi rajzaik elkészítésében.

A bécsi akadémián Göthe Ahasverusának szoborban való kifejezésével foglalkozott. Ezt azonban nem fejezte be, mert az akadémiának nagyon is iskolai jellegével nem tudott megbarátkozni s már egy év múlva, 1880-ban, Münchenbe ment, a művészetek ez új Athenéjébe, a hová mindig vágyott, s a melyre ma is igaz hálával emlékezik.

Münchenben Knabel tanárnak lett gyorsan fejlődő, jeles tanítványa. Ekkor mintázta figyelmet gerjesztő első művét, a «Fél a baba» című kedves idyllt, mely megalapította jövődjét. E művére talán olvasóink is emlékezni fognak, miután rajza e lapokban megjelent. Egy anya tartja ölében kis gyermekét, elhárítva a gunár fejét, a ki azt feleje nyujtogatja, mitől a gyermek féltéken huzódik vissza.

A müncheni kritika igen rokonszenvesen fogadta e kis művét, s itt is feltűnően keltett, mikor kiállították a képzőművészeti csarnokban. Az ifjú szobrász e munkájával az önálló alkotások terére lépett. De épen akkor érte az a nagy veszteség, hogy addigi mesterét, Knabelt, a ki különös gondallal ápolta fejlődő tehetségét, elvesztette. Jó csillaga azonban nem hagyta el; nem kevésbbé derék mesterhez, Wittmannhoz vezérelé, a ki valamikor Izsónak is tanára volt, s ki szintén lelkiismeretes gondallal ápolta tizedéves új magyar tanítványának.

Zala utóbb Wittmanntól a lánglélkű Wagnül-lerhez, s ennek halála után Eberle Siriuszhoz ment, kinek keze alól már mint kiforrott tehetség és kész művész került ki.

Egymásután mintázta Szent Benedek szobrát, Von der Tann tábornok sírlelkét s több arczképet, melyek mind tisztul izlésről s jellemzési képességről tettek tanúságot s nagy reményt keltettek az ifjú művész jövője iránt. Am azokat is, kik a legtöbbet várták tőle, meglepte újabb s már nagyobb szabású azon alkotásával, mely a mű-

vészeknek egy kedvencz tárgyát: Máriát és Magdolnát tünteti föl, egészen új és eredeti felfogásban. Münchenben, a képzőművészeti akadémiára kiállításán jelent meg vele, egyszerre magára vonva az érdeklődést. Tanárai maguk is megrendű érmét kicsiny jutalomnak találták számára s a tanártestület külön elismerését csatolták hozzá, a mi reá nézve annál biztatóbb kitüntetés vala, mivel az őt annyira elismerő tanárok sorában világhírű művészek voltak, a többi közt az azóta elhunyt Piloty is.

E műve is ki volt állítva a képzőművészeti csarnokban, hol a társulat 200 aranyos művészi díját nyerte el, valamint az 1885-ki országos kiállításán, mely alkalommal rajzát lapunk is bemutatta. Az országos kiállításán többi nagyobb műve is ki volt állítva, így a «Fél a baba» kívül Mária Dorothea és Blaháné mellszobrai s több sikerült mellszobor, melyek élethűségükkel s művészi kivitelükkel általános elismerést szereztek a fiatal művészeknek. József főherczeg a boldogult emlékeztető nagy nádor térdeplő szobrát rendelte meg nála az aicsuthi kápolna számára, s annak rajzát annak idejében szintén bemutatottuk.

Huszár Adolf elhunytával, mint tudjuk, ő rá esett a bizottság választása, mint a kinek elismert tehetsége az aradi vértanuszobor sikeres elkészítésére leginkább látszólag biztosítékot nyújtani. Igaz, hogy ily emlékszerű magasabb munka egész addig keze alól ki nem került. De bizott magában, a mint mások is biztak benne. S hogy az előlegezett bizalom ezúttal nem is volt indokolatlan, az aradi vértanu szobra ép oly hangosan hirdeti, mint a hősök dicsőségét, az általuk képviselt eszmét, s a nemzetnek irántuk tanúsított hálás kegyeletét.

ARAD.

Idejár a hazaszeretet,
Aggodalom, bánat közepét!
Itt hűti ki forró homlokát,
Új harcokra itt készül tovább.

A vértanuk szent hamvainál
Méltoább oltárt vajjon hol talál?
Panaszait melyik értené?
Hűség, ihlet innen száll belé.

Honszeretet! ne feledd soha,
Merre van a hősök szent pora,
Sird ki magad ott keservesen,
Még vigaszt is lelsz a gyászhelyen.

DALMADY GYÖZÖ.

ARAD.

1849 augusztus 11.

(Történelmi emlék.)

1849 augusztus 11-én Arad alatt előrsőnk voltam. Debreczenből ideig egy huzamban menetlünk s parancsot kaptunk, hogy itt várjuk be a további intézkedést. Soha sem hittem volna, hogy Debreczennél utóljára mérkőztünk az ellenséggel, pedig bármit mondanak is a magyar hadseregéről holmi posthumus történetírók, minden zavar és tévúttal daczára, ott is becsülettel helyt álltunk. Soha sem felejttem el annak a tudja Isten miféle népségből szakadt orosz lovasnak arczát, ki vage tiszté magával mint a szélvész reánk tört, a hires 2-ik huszárezred 5-ik századjára. Szakaszemlyességben állt a század, egy szálág kipróbált vén huszárok, és csak némelykor huzódunk előre vagy hátra 100—150 lépésvyire, hogy az orosz 12 fontos ütég biztos golyóit kikerülhessük. S most egyszerre, egy sűrű kukoricza-tábla sarkát kikerülve, hurrah, kiáltásokkal felénk vágtatnak! Brand kapitány alatt lova tánczolni kezd, minden ember kiváncsian nézi, hogy Ur Isten ezek mit akarnak, midőn az elvetemedett csapat vezére, ki süvegét vágatás közben elvesztette, egy fordulattal az első szakasz bal oldalát támadja meg.

A 2-ik szakasz tíz lépéssel hátra vonul és kanyarodásával tökéletesen előfű az oroszokat. Egy nagy porfelleg, néhány ordítás és kardcsörtetés; ennél többet nem láttam, de nem is hallottam. Mire a rend ismét helyreállt, ott heverték a csár muzulmán lovasai a gypen; két huszár erősen körülgette arczáról a patakzó vért, s aztán megkezdődött a hajszá az orosz lovak után, melyek ide-oda vágtattak a sorok közt.

Az ilyen ellenség megérdemli, hogy jóvalól katoná velem meközzék, de a miként mondtam, ez volt utolsó találkozásunk. Tehát augusztus 11-én este felé, idegen, soha sem látott törzsiszt vizsgálya meg az előörsöket. Mielőtt eltávozott volna, felém fordul.

— Főhadnagy úr, egy vagy két óra múlva néhány hintó fog erre haladni, ne kívánja tőlük a jelszót; a kocsisok mellett egy-egy gyalog katoná fog ülni.

És úgyis lett; csak hogy nem egy vagy két óra múlva, hanem éjfél előtt néhány perczel, és nem néhány, hanem tizenhét hintó haladt el az előörsi vonalon keresztül. Az utolsó hintó bakján nem ült katoná a kocsis mellett, meg aztán a hintó sakkal később jött a többiek után.

Magam sem tudom miért, de az a gondolat támadt bennem, hogy ebben a hintóban nem jó járásban levő ember ülhet, ki talán felhasználja az alkalmat, hogy az ellenség táborába meneküljön.

Sarkantyúba kapom a lovatam és néhány szó-késsel útját állom a hintónak.

— A jelszót kérem! — mondom fenhangoz.
Erre a hintóból kihajlik valaki, és kezével felém intget.

Közelebb nyomulok és Batthyány Kázmérra ismerek, kivel reggel a Fötéren találkoztam a városban, a hol is velem egy ezredben szolgáló unokaöccsére, Batthyány Gusztáv holléte után tudakozódott.

— A jelszót nem tudom, — mondá a gróf, — de Kossuthtól hallottam, hogy nem lesz reá szükség; hiszen ő maga is erre ment előttem.

Erre aztán a hintót elbocsajtottam. Azon töprenkedtem, vajon hova utazhatott Kossuth, kik lehettek, a kik utána vagy előtte elhajtottak, s mire való a titokteljes utazás éjjel, egyenesen az ellenség torkába. Arra csakugyan legkevésbbé gondoltam, hogy — mindennek vége van! Azt hittem, hogy máshová teszi át székhelyét a kormány meg a sereg, mely most a Maros völgyében áll, s az ellenséget visszanyomja. Husz éves eszemmel hamar végére jártam minden néven nevezendő más okoskodásnak.

Engem sokkal jobban érdekelt az, hogy az ellenség táborüzeit mint valami apró lámpákat előttem láthatom, s hogy én örködöm a sereg biztonsága fölött, — legalább ezen a vonalon, hol embereim állnak, mint őrszemek.

Némelykor lőnyerítést hallottam, nem esékély boszúságomra, pedig keményen megparancsoltam embereimnek, hogy ezt ne engedjék.

A lovas katoná tudja, hogy a magányosan álló ló nyeríteni szokott éjjel, ha távolról közelítő lovat vesz észre. Csak hogy azzal nem voltam tisztában, vajon a távozó hintók fogatai nyeritenek-e, vagy pedig az ellenség valamely őrzárata botorkál a sötétben. Ekkor lődobogást hallok, s utána mindjárt a szokásos «halt verda»-ját az előttem mintegy három-négy lépésvyire álló altiszti őrszemnek, két huszár egy oláh parasztot hoz, kit a legszélsőbb őrszem kergetett meg, midőn a vonalon át akart szökni.

Kérdésemre azt feleli tiszta magyarsággal, hogy vingai ember, a miért ütleve nem volt, nappal nem boesajtottak keresztül, megpróbálta tehát éjszakának idején a szökést. Egyébiránt állítása valódiságáról leghamarább meggyőződhetek, ha sógorához az új-aradi öreg esküdthez kíséretet, ki érte esetleg a jótállást is elvállalná.

Táborunkban az egész hadjárat alatt nem igen fordultak meg kéme parasztruhában, hanem leginkább az úri osztályhoz tartozó egyének váltak magunkra e gyalázatos mesterséget. Mindamelllett nem hittem az oláhoknak, ki szinlelt nyugaltságra daczára, mégis reszketett, és folyton azon rimázkodott, hogy küldeném őt Új-Aradra.

A felváltásnak reggeli 6 órára kellendvén megtörténnie, beleszerítnék tartottam a foglyot magammal bevinni, kit most a tisztú parancsnokának, egy megbízható altisztnak, oly utasítással adtam át, hogy az oláh embert szemmel tartsa. Az intéz nem volt szükségtelen, mert alighogy a két huszár a fogollyal eltávozott, rövid szóváltást s erre reá egy lövést hallottam.

Néhány percz múlva az altisztt jelenté, hogy az oláh az őrszemhez érve, abban a pillanatban midőn a két ember lováról leszállott, futásnak eredt, mire a legszélsőbb ör karabélyával lelőtte. A hullát ott fekszik, a hol elarab.

A helyszínen csakugyan ott hevert az oláh; a golyó nyakszirtet találta s rögtön halált okozott.

Parancsomra embereim újra megmotozták ruháit, és mellénye gallérjában egy alig két hüvelynyi nagyságu kemény papírdarabot találtak, melyre német nyelven a következő szavak voltak írva: «Nr. ILDie Wagen verlassen die Festung vor Mitternacht» (a kocsi éjfélkor hagyják el a várat). Alírás vagy ezim nem volt látható.

A történetről rövid, de kimerítő jelentést téve, ezt a hullával együtt a főhadiszállásra küldtem. Másnap, vagyis augusztus 12-én Világos felé menetlünk, 13-án pedig csakugyan nem volt arra való kedvem, hogy a rejtélyes eset után tudakozódjam volna. Mi történt jelentéssel, ki volt az a bizonyos oláh ember, azt mai napig sem tudom; de gróf Batthyány Kázmértól, a kivel az ötvenes évek elején egy alkalommal Párisban találkoztam, erre névni felvilágosítást kaptam.

Ugyanis az Aradról való elutazás körülményei szöbe kerülvén, a gróf fölemlíté, hogy alig néhány ezer lépésvyire attól a helytől, a hol kocsiját feltartóztattam, a sötéttség daczára kocsis lovas emberekre figyelmeztette őt, kik a töltés mentében gyorsan előre vágtattak. «En, — folytatá Batthyány, — ösztönszerűleg veszedelmet sejtve, meghagytam a kocsisnak, hogy az előtünk álló facsoportban állapodjék meg, míg a lovasok el nem távoznak. Tán egy negyedórág időztünk s nóm már az út folytatására unszolt, midőn a lovasok ismét visszafelé jöttek, két kocsi kísérvén a középen. A sötéttség miatt nem sokára eltűntek, én pedig csak akkor indultam tovább, midőn már a legesékélyebb nesz is megszűnt. Lidogon hallottam, hogy az ellenség a menekülő félben lévő kocsiak közül két pögdgyáros szerket utól érve, visszatértet. Hogy kinek holmija veszett oda ez alkalommal, azt nem tudom. De anny bizonyos, hogy engem fognak el, ha ön véletlenül fel nem tartóztat, mert a lovasok közvetlenül előttem vágtattak a kocsi-vonaton után.»

Kétséget alig szenved tehát, hogy augusztus 11-én Kossuth Lajos és a többi menekülők elutazását valamely aradi várban volt kém az ellenségnek tudtul adta, s hogy az embereim által elfogott s utóbb agyonlőtt oláh, már a második hírt vitte az osztrák táborba, azon esetre, ha az első elveszett vagy eltévedt volna, a mi azonban nem történt, mivel gróf Batthyány Kázmér előadásá szerint a lovasság, illetőleg valamely lovas őrzárát már üldözöbe vette a véletlenül nagyon sebesen hajtó hintókat.

Hogy mi történt volna, ha az áruló hír előbb jut az ellenség kezébe, vagy ha az üldözésre kiküldött lovas csapat parancsnoka nem éri be azzal a két bagzsis kocsiával, hanem tovább folytatja a kutatást, mindezt szóval alig lehet kifejezni.

Örök emléklül feljegyzem itt ama huszár nevét, ki éberségével oly sok jó és nagy hazafi életét megmentette; *Karász Márton* 2-ik huszárezredbeli köztiszt, született Malomsokon 1818-ban.

Régi honvéd.

A VILÁGOSI FEGYVERLETÉTEL ALÍRÁSA.

Görgei aug. 8-án átvevén a diktatúrát, nagy hadi tanácsot hívott össze, hol nem csak a csapatparancsnokok, hanem a nem harczoló állomány tábornokok és törzsisztiek is részt vettek, köztük kilenczen a későbbi aradi vértanu közül is. Itt Görgei elmondta a helyzetet, kifejezte meggyőződését, hogy eredménnyel harczolni lehetetlenség, kifejezte reményét, hogy az orosz előtt való föltétlen fegyverletétel által lehet még legtöbbet használni a hazának. Egyúttal átadta kész levelét is, melyet a Világoson túl szemben álló orosz főparancsnokhoz, Rüdigerhez akar e tárgyban intézni. Belátásunkra bizza a teendőket, és ama kijelentéssel, hogy ő a tanács határozata kész az ellenkezőt is végrehajtani: elhagyta a tanácskozást, nehogy jelenléte nyomást gyakoroljon rája. A haditanács elfogadta Görgei javaslatát és nyomban két hadi követ utazott Rüdigerhez Görgei levelel. A fegyverletétel tehát el volt határozva, csak hogy a főtiszteken

kivül azt senki sem tudta. Ezek után még akkor este fölkerekedett a tábor és az éjnek hűvösege alatt éjszakaletnek, Világosnak tartott.

Arad és az 5—6 óra jársányi távolban fekvő Világos között gyönyörű, természetén rónóság terül el, melyet ott hirtelen emelkedéssel a világsági hegyek és a 7—800 méterig emelkedő Drécsa-hegység más ágai szegélyeznek. A síkságból hirtelen fölemelkedő egy hegyormon van a romokban heverő Világos vár, honnétigéz látványt árul a szem elé. Keletnek tekintve hegyormot hegyorm követ egyre magasodva be az erdélyi hegyeségéig, más három irányban csupa rónóság terül el, itt-ott fehérlő falvakkal, tanyákkal, legelezés csodákkal, melyek fölött egyre változó játékat tűzi a verőfény és az úszó felhők sötét árnya. A hegytetőket bokrosok, erdőségek fedik, az alacsonyabb emelkedések, lejtős hegyoldalak le a síkság széleig csupa szőlővel teltek, melyek világszöldjéből a kolnák, aradi módos polgárok villái száz meg száz-számra kandikálnak elő.

Lenn a hegy és halmok lábainál sűrű sorban román, német, magyar nyelvű helységek soroznak túl, már erősen benn a rónóságban fekszik Szőlős.

Ide, Világos alá, vonult 11. és 12-ike közti éjjelen Görgei hadserege; 12-én a reggeli órákban már az utolsó hadtest is megérkezett és Világos helységét félkörben körülfogva a Pankota és Arad felé vívó utak mindkét oldalán letáborozott.

Benn a helységben, a helységet átszelő országit szélén, ép a várhegy alatt áll a parkkal övezett *Bohus-kastély*; ott állott meg törzskarával Görgei, szivesen fogadva a vendégszeret hágzigada és fonkelt felkületéről, jötekonyságról messze földön ismeretes neje, Bohus-Szögyény Antónia által, kinek naplőjegyzetei az itt végbement események nem egy érdekes vonását őrizték meg számunkra. A kastélyban és a kastély körül a lehető legegyszerűbb élet keletkezett Görgei megérkezésével; itt voltak Csányi és Duschek miniszterek, sok országgyűlési képviselő, tábornokok, rengeteg számú törzs- és főtiszt. A kastély udvara tele mindenféle fogatokkal, kocsiakkal; a partot lovas nyargalozók szálalták meg, míg a kastély előtt a kiváncsiak és bálulók tömege ácsorgott. Szolgálatot tevő tiszték jártak-keltek különféle jelentésekkel és sűrű összeköttetést tartottak a kastély és a helységeen kívül levő tábor között. A mozgalom kiváló központja Görgei főhadbiztosa: Danielisz vez, kihez az utalványok, igények, követelések ezer nemével járultak mindenfelől, kielégítéseket sürgetve. És fizettek a meddig csak fizethettek: a mi arany-ezüst vert pénz Duschek pénzügyminiszter állampénztárában volt, azt mind elfizették, vagy papírpenz helyett becsérték; a veretlen arany-ezüst rudakkal nem volt mit tenni. Sokan nem jutottak pénzükhöz.

Deltáj megérkeztek Görgeinek még az este elküldött követei Rüdiger levelel, melyben az Görgei feltétlen fegyverletételét elfogadta, biztositá a kikötést, hogy a fegyverletételnél osztrák csapatok nem lesznek jelen, egyekben pedig utalt a czár kegyelmére, kinél úgy ő, mint Paskievics mindent megtesznek a sereg, s az ahhoz csatlakozó polgárok érdekében. A követekkel érkezett Rüdiger vezérkari főnöke, Proloff tábornok is némi kozák fedezettel, kivel Görgei barátságos üdvözet után csakhamar tárgyalásokba bocsátkozott a másnapi fegyverletétel ügyében. A szemben álló Bohus-kastély közep terrorszától jobbra eső első két ablak világítja ama szobát, hol e tárgyalások folytát egy nagy tölgyfa asztal körül, mely ezüst kőrlapjával maig is hirdeti ez eseményt és azt, hogy rajta irattak alá a különféle kapitulacionális iratok.

MÁTYÁS URALKODÁSA.

Mátyás uralkodása a lázas tevékenységnek, főkép az egymást gyorsan követő hadjáratoknak szakadatlan lánczolata volt. Az ifjúság duzadó ereje, tettvágya, nagyratörő eszmái, nem engedtek neki nyugovást.

Bámulatos az a bátorság, mondhatnók vakmerőség és vállalkozási szellem, melyet Mátyás hadviselésében tanusít. Neki nem elég egy ellenség, mint a török, a melynek vészthozó hatalmától már akkor Európa rettegett: hadakozik felkeltve, de jóformán szünetlenül, törökkel, csehekkel, az erdélyi lázadókkal, moldvai oláhok-

* *Frakóni* Vilmos Mátyás király életrajza nyomán, mely a *Székely* Sándor által szerkesztett «Történelmi Eletrajzok» VI. évfolyama 4-ik füzetében jelent meg.

kal, majd ismét a husszitákkal, lengyelekkel; újra a törökkel s végre az álnok német császárral. — S ennyi ellenséggel szemben nemcsak hősiességgel, hanem megvédte országát s királyságát, de új tartományokat, országokat hódította, régiakat visszaszerzett s megtartalmaz.

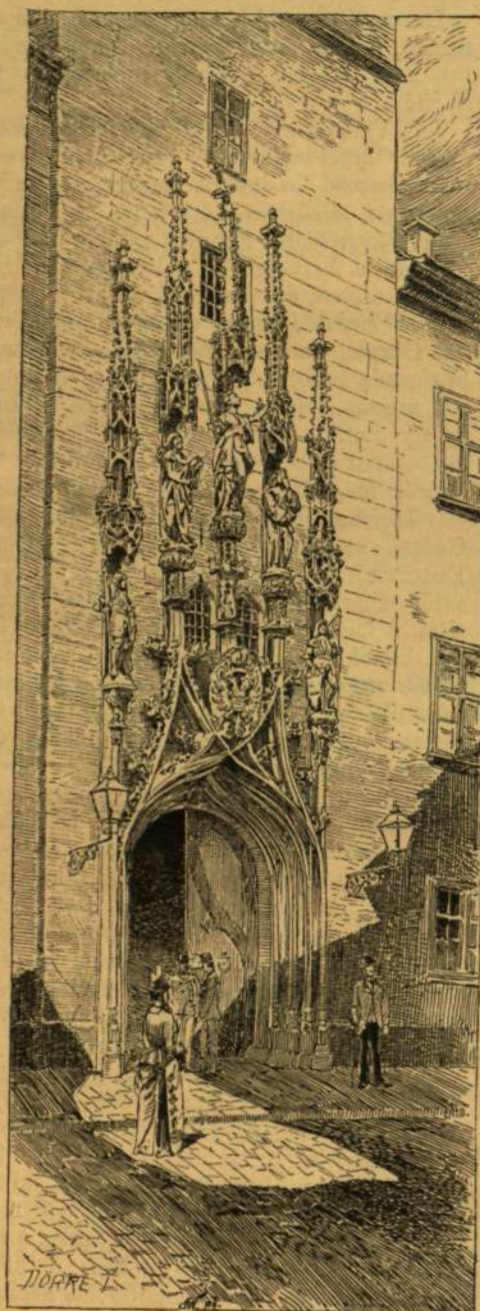
Első hadjáratait a török ellen viselte a szorongatott Boszniában, de a nyugat-európai politikai bonyodalmak csakhamar más irányba tereltek figyelmét és ambícióját.

Hogy Magyarországnak a törökkel való küzdelmeiben biztos hátvetést és támogatást szerezzen: a német birodalmi császári méltóság elnyerését tűzte ki céljául. Terve

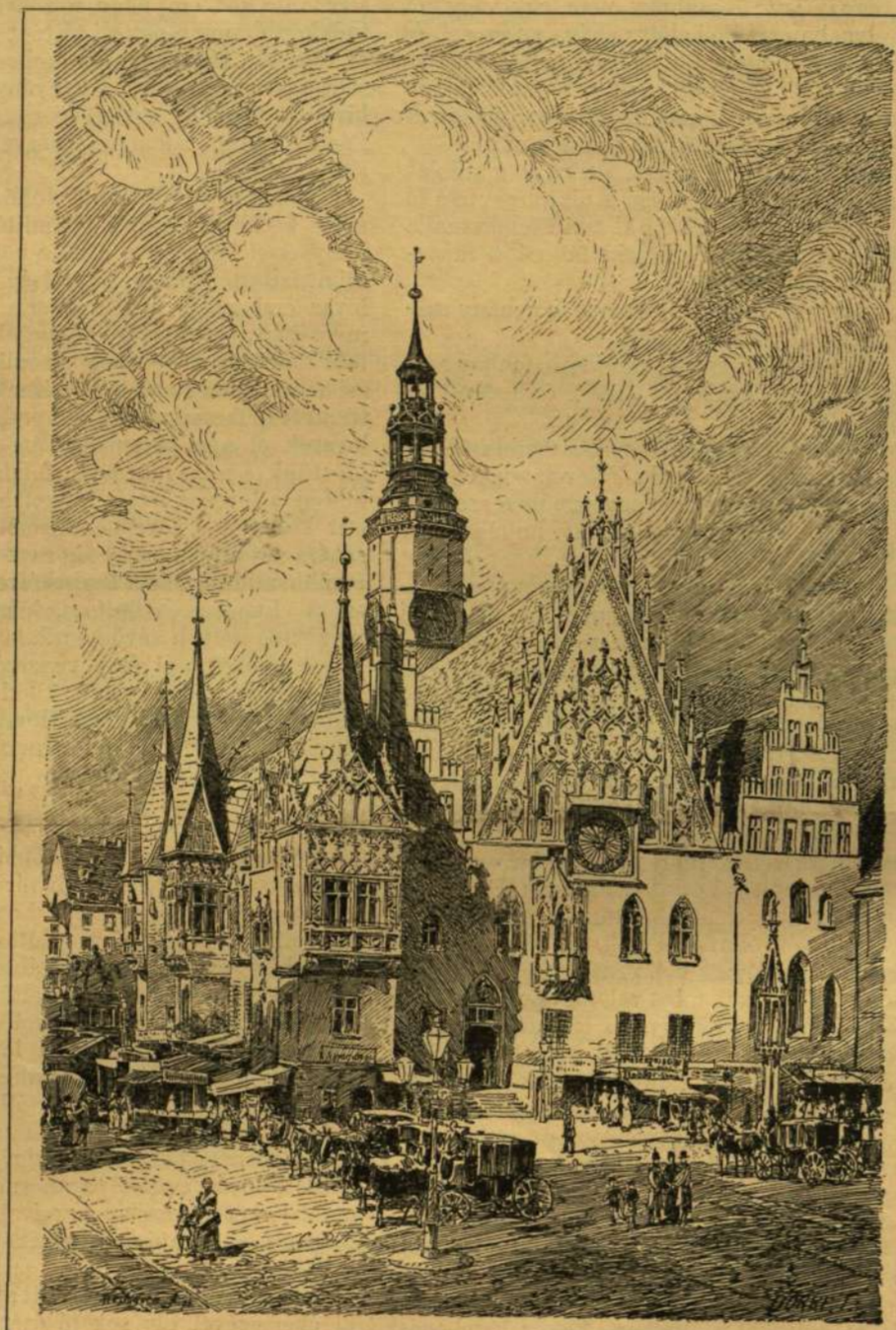

MÁTYÁS ÉS BEATRIX ARCZKÉPE.

A wolfenbütteli kódexben levő festmények után, rajzolta Cserna Károly.

A BRÜNNI VÁROSHÁZ KAPUJA.

Dörre eredeti rajza.

A BOROSZLÓI VÁROSHÁZ.

az volt, hogy a császár életében megválasztatja magát római királlyá, a mely czímmel a trónöröklés és a társ-uralkodás jogai jártak.

Hogy ezt elérhesse, mindenekelőtt a császár s aztán a választó-fejedelmek jóindulatát kellett tervének megnyernie. A németeknek ekkor mindenben kedvében járt s neje halála után a császár rokonsága körében keresett új házastársat.

A magyar főurak egy része a nemzeti politikától való eltérést látta ebben a törekvésben s a német szövetség eszméje ellen pártot ütöttek, mindent ellenezvén, a mi a királyi főfeladatától, a török elleni háborútól elvonhatta. Hatalmas urak állottak ennek az élén: mint Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda, a király unokaöccse s Szapolyai Imre horvát bán, Bosznia kormánya.

Midőn a király szigorúan lépett fel, az ellenzék vezéreit méltóságuktól megfosztotta: nyílt lázadást szerveztek a király ellen Erdélyben. De

MÁTYÁS KIRÁLY ÉREM-ARCZKÉPE.

KÉPEK MÁTYÁS KIRÁLY ÉLETRAJZÁHOZ.
A Magyar Történelmi Életrajzok legújabb füzetéből.

Mátyás 1467 nyarán váratlan gyorsasággal megjelent Kolozsvár közelében; az összeesküvők seregét megtámadta s rövid harcban szétverte. A lázadás részeseit szigorúan büntette s diadalmasan vonult Brassóig, többé ellenállásra nem találva.

Mátyás most arra határozta magát, hogy az alattomos István moldvai vajdát fenyteti meg, az erdélyi lázadás támogatása, a törökökkel czimborálás s főképp a lengyel véronokság alá pártolás miatt. Diadalmasan nyomult előre, a vajda követői békéért esdekeltek. De míg Moldvában a béketárgyalás folyt, egy éjszakán (1467 decz. 15-én) tizenháromezer oláh cseletámadást inté-

zett a magyar sereg ellen. Egész éjjel tartott az ütközet, melynek a kölcsönös kimerülés vetett véget. A király maga is megsebesülvén, a hadjárat folytatásáról lemondott és visszavonult, hogy nagyobb sereggel térjen vissza. Hadi készülődéseinek azonban az európai események (1468) más irányt adtak, főképp miután István vajda követeket küldött Mátyás királyhoz, kit hódoltságának bejelentésével megkérlelt.

A csehországi politikai és egyházi bonyodalmak voltak azok, melyek a következő évek folyamán Mátyás király tevékenységét igénybe vették. A pápa, egyetértve a csehországi kath. rendekkel, Podjebrád Györgyöt, a husszita cseh királyt, trónvesztettnek nyilvánította. A koronát Mátyásnak ajánlotta fel, ha Podjebrád ellen a katolikusok védelmére fegyvert fog. A császár is segítségül hívta, mert Podjebrád meg neki izent hadat s fiát, Viktorin herceget, 1468 elején Ausztriába küldötte seregével.

Mátyás engedett a pápa, a cseh kath. rendek

s a császár felhívásának, 1468 ápr. elején Ausztriába sereget küldött, s azt felszabadította. Nemsokára (ápr. 14.) maga is megindult serege élén Morvaországba. Egymásután foglalta el a városokat, várakat, verte meg a cseh király seregét és jul. 4-én ünneppélyesen bevonult Morvaország fővárosába — Olmützbe.

1469 elején Csehországba tette át hadműveleteit s Prága elfoglalására indult. Chrudim erődtett városa előtt merészsége nagy veszedelemben sodorta. Cseh szolgának öltözve a város falait kémlelvén, az őrség által elfogott. Szerencséjére a cseh nyelvet tökéletesen bírta s a színlelésnek nagy mestere lévén, annyira el tudta ámítani az

BEATRIX ARCZKÉPE.
A brüsszeli kódex után.MÁTYÁS KIRÁLY ÉRME.
A nagy király egyik jobb arczképe.

Podjebrád belátván, hogy egymagában meg nem mérkőzhetik Mátyással: a lengyelekkel és az osztrákokkal szövetségelt ellene. A lengyel király elsőszülött fiát, Ulászlót, csehországi trónörökösé választotta; az alattomos német császárt is megnyerte, sőt a magyarországi elégületleneket is belevonta szövetségébe, s nagy eréllyel indította meg a hadi műveleteket.

De Mátyás nem csüggedett. A morvaországi harctéren oly szerencsével folytatta a harcot, hogy a cseh királyfit, Viktorint, magát is foglyul ejtette és Trencsénbe, majd Visegrádba záratta. Podjebrád elkéserevde azt a kalandos ajánlatot tette Mátyásnak, hogy ők ketten párvialdalmat mér-

AJTÓ MÁTYÁS KIRÁLY CZIMERÉVEL. A BOROSZLÓI VÁROSHÁZ I. EMELETÉN.

AZ OLMÜTZI VÁROSHÁZ. Dörre eredeti rajza.

őrséget, hogy gyanútlanul szabadon bocsátották. A Csehországban való előnyomulásban Mátyást Podjebrád beekalkudozásokkal s személyes találkozásaival tartóztatta fel egy időre; mire a kath. rendek azzal feleltek, hogy Mátyást Olmützben (1468 tavaszán) királyukká választották. Fényes ünnepélyek követték ezt a morva fővárosban, a mely örömábrán uszott. A főpiacon egy kút három csövéből egész napon át magyar és osztrák bor meg sör folyt a nép számára. A rendeket, mintegy négyszáz személyt, Mátyás saját lakában vendégelte meg. A cseh urak bámulattal szemlélték a Budáról hozott arany és ezüst edények gazdag készletét, melyek értékét kétszáz ezer forint (mai érték szerint több millióra) becsülték.

Olmützből Mátyás a cseh koronához tartozó Szilézia fővárosába, Boroszlóba vonult, hol május utoljána a rendek hódolatait fogadta. Itt is örömmünnepélyek, lakomák, táncvigalmak s lovagjátékok változtatták egymást.

IV. SIXTUS PÁPA ÉREM-ARCZKÉPE.

KÉPEK MÁTYÁS KIRÁLY ÉLETRAJZÁHOZ.
A Magyar Történelmi Életrajzok legújabb füzetéből.

közzenek meg, és a győző szabadon rendelkezék a legyőzöttel. Mátyás elfogadta a kihívást, de a párbaj nem jött létre. Podjebrád néhány hónap múlva (1471 márcz.) meghalt.

Mátyás most követeket küldött a cseh királyválasztó országgyűlésre, remélvén, hogy a rendek egyetelmessel őt választják királyukul. Viktorin herceget is szabadon bocsátá, hogy érdekében működjen. De a hussziták vallási érdekeiket feltvén tőle, Ulászlóhoz ragaszkodtak, a kit 1471 máj. 27-én meg is választottak cseh királlyá. Mátyás ekkor Iglauban időzött, s el lévén határozva, hogy igényeit a cseh koronára föntartja: a pápai legátus által Csehország királyává már előbb a kath. rendek által történt választatását megerősítette, s ezt a templomban ünnepélyes egyházi szertartással kihirdette.

De a míg idegen korona megszerzéséért külföldön harcolt a nagy király, saját trónja forgott veszedelemben. Erős párt képződött oda haza, a mely nem helyeselte a csehországi hosz-

szas harcokat. Élén az esztergomi érsek, Vitéz János állott, a kinek személyes okai voltak a néhezletésre, mert Mátyás egy ízben annyira elragadtatta magát leve által, hogy a vele ellenkező főpapat arcúlította. Az elégtelenség a lengyel király másodszülött fiának, Kázmér hercegnek ajánlották föl a koronát, a ki 1471 okt. 2-án 12,000 fegyveres élén megindult Magyarország elfoglalására.

Mátyás az összeesküvésről ideje korán értesülvén, már július végén Budára érkezett, biztos fellépésével elnyomta a belső elégedetlenséget s nyugodtan várta a lengyeleket. Ezek Hatvanig nyomultak elő ellenállás nélkül s innen a Cserháton és az Ipoly völgyén keresztül Nyitra vára alá, s ott a trónkövetelőt körülzárolván, hatalmába akarta keríteni. Kázmér azonban decz. 26-ának éjszakáján elmenekült s fátyolt vetett hamar letűnt pünkösdi királyságára. Vitéz János elfogatott és Visegrádon tisztos őrizet alá helyeztetett.

Nemsokára ismét a csehországi harezterén kellett Mátyásnak erős tüzpórátt kiállni. 1474 október havában a cseh és lengyel király személyes vezérlete alatt óriási haderő (mintegy 80 ezer ember) közeledett Boroszló felé, a hol Mátyás király a nyár óta tartózkodott. Serege állott 10 ezer emberből erősített táborában. De a nyolczszorta több ellenséggel szemközt megmentette őt hadvezéri tehetségének fölénye. Nyílt ütközetet nem fogadott el, hanem apró guerilla-harczban fogszította az ellenség erejét s gátolta élemezését. Az éhség megtörte a cseh-lengyel sereget, a mely nem sokára bekéért esdekel. Mátyás azon fényes elégtételt szerzett meg most magának, hogy csak a lengyel és cseh király személyes kérésére egyezett bele három évi fegyverszünet kötésébe.

E hosszú békeidőt a török ellen használta fel, a mely 1475 elején a Tiszántúlt elpusztította s Váradot is kirabolta. Mátyás az őszzel felkészült a török ellen s a Száva partján a szultán által négy évvel ezelőtt épített Szabács vára megvárta tüzte ki feladatát. 1476 elején megkezdte az ostrommunkálatokat. A védművek állapotát közember ruhában, csolnaka ülvé, maga kémlelte ki a törökök golyózápora közt, melynek a mellette ülő katonák áldozatul is esett. Febr. 15-én a törökök megnyitották a vár kapuit.

Mátyást, mint látjuk, a folytonos harc és háború annyira igénybe vette, hogy magán életére, első neje halálával felbomlott családi életének megújítására, alig gondolhatott. Hadjáratai és diplomáciai alkudozásai közben sokszor felmerült ugyan a házasság eszméje, hol a német császár leányával, rokonaival, német hercegnőkkel, hol a lengyel király leányával; de második felesége végre is egészen más politikai körből — Beatrix, a nápolyi király második leánya lön.

Szabács bevétele után történt egybekelésük. Székesfehérvárott 1476 decz. 10-én találkozott a király jegyesével, kit díszes olasz és magyar kíséret vezetett odáig. Beatrix 6 ló által vont hintón érkezett, s hófehér paripára ülve át, a mellette lovagló királyi férfi oldalán vonult be a koronázási városba. Decz. 12-én tartott meg a koronázási ünnepély. Három nap múlva ünnepélyesen bevontultak az ország fővárosába, mindketten fehér paripán ülve. Hat-hat fehér ló által vont nyolcz aranyozott díszkocsin követték őket a király anyja, a főrangú hölgyek s a királyné női kísérete, s lóháton az ország színe-java.

Annyi évek harezzi zaja után a családi boldogság nyugalma kétszeresen jótékonyan hatott kedélyére a diósó királynak, a ki Beatrixban nemcsak hűséges leányát, de minden szép és nemesért rajongó lelke felét találta fel.

Sz. L.

IDEGEN FÖLDÖN.

Az orosz határtól Párisig.

Jurjeshája Katalin hercegnő emlékirataiból.

II.

Kölnből egy napi pihenés után a közönséges futárnyomlat Párisba indultunk. Utközben csakugyan felismertem az ügyetlenül álcázott orosz rendőrköket, kik úgy tettek, mintha nem is látnának, bár minden állomásnál hol az egyik, hol a másik erősen szemügyre vette kocsimat, honnan, — nehogy miattam aggódjanak, — gyakran kinéztem.

Párisban, hol ezen soraimat írom, melyek tán

soha sem fognak napvilágot látni, — az előkelő orosz gyarmat tündetőleg fogadott, csakhogy én mindazon aljas rágalmakra és ármánykodásokra visszagondolván, melyekkel engem a czár halála után üldöztek, senkinek látogatását nem viszonoztam, a nagykövetnek pedig, ki névjegyet hirtől felküldte, azt izentem, hogy számára soha sem vagyok otthon.

Harmadnapra a követség egyik hivatalnokai a követ nevében ütlevelemet kéréte, mire azt válaszoltam, hogy azt Szent-Pétervárotól azoktól kívánja be, kik hazából minden ok vagy bírói ítélet nélkül kiutasítottak. Azon kérdésre, hogy miből tartandom fel magamat, azt válaszoltam, hogy számomra és nevére a Crédit Lyonnaisnál hat millió ezüst rubel van letéve, mely pénzhez, mint tulajdonomhoz, kivülem senki sem férhet.

Mi lesz eselédjeimmel, kik ez idő szerint orosz alattvalók? Ezek egyhangulag kijelentették, hogy engemet semmi szin alatt el nem hagynak, még ha honossági jogaikat kellene is el vesztienők. A nagykövet ur még sok mindenfelé kísérte meg, mivel boszantani akart, de midőn végre azt látta, hogy hatalma a követségi palotán kívül egy kopékát sem ér, ügyetlen bántalmával felhagyott.

A titkos rendőrök sem mernek háborgatni, mert egyiküket egy francia sergent de Ville, kinek a titkos rendőr folytonos ögyelgése házam körül feltűnt, letartóztatta. Azóta csak néha fordulnak meg az utcában.

Nehogy azonban végképen elfelejtsem, hogy végre mégis csak orosz alattvaló vagyok, a mint ilyen a felügyeletet még az Océánon túl sem kerülhetem el, nyakamra küldték az úgynevezett álhilistákat, kik tulajdonképen drága rendőrségünk szolgálatában állván, együgyű és tapasztalatlan embereket szoktak lépre csalni.

A terv finomul volt kidolgozva, és otthon talán bele is buktam volna, a mennyiben csak harmadnapra ismertem reá a gyalázatos emberre és ennek társaira. A francia rendőrség, melynél e tárgyban tüstént följelentést tettem, már nem tudta kézrekeríteni a czinkostársakat, kik, a mint utóbb hallottam, az orosz követségi palotában kaptak búvóhelyet.

Személyemet illetőleg ki vagyok ugyan téve mindenféle gyanasítgatásoknak, de ezek ellenében most csak annyit tehetek, hogy életem lefolyását a világ előtt kitárva, semmit sem fogok elhallgatni, mi azon körök jellemzésére szolgálhat, melyek engemet és gyermekeimet minden jogos ok nélkül száműztek. Soha eszem ágában sem volt hazám társadalmi köreinek hibáit és gyöngéit a világ előtt feltárni, de ha a szükség úgy hozza magával, ezt is megteszem, mi talán üdvös hatást gyakoroland azon álszegenkedésre, melylyel hibáikat soha be nem látják, hanem a bajt ott keresik, hol az csakugyan nincs.

Párisban csakis addig maradhattam békével, míg Szent-Pétervárról hire nem érkezett, hogy mily módon hagyta el hazámat. Nincsen oly rágalom és hazugság, melyet rém nem költöttek volna. Pedig bármennyire törtem is az eszemet, nem jöhettam rá, mi okból fordítják ellenem ezen aljas fegyvereket, kinek vétettem, a miért oly annyira üldöznek?

A mint már említém, az orosz gyarmat, mely Párisban anyagi helyzeténél fogva nem az utolsó helyet foglalja el, abban a hiedelemben, hogy megaláztatásom leginkább vagyoni viszonyaimban fog nyilvánulni, eleinte tapogatózó kísérleteket tett, s miután ezekkel czél nem tudtak érni: személyes látogatásokkal akartak arról tudomást szerezni, vajon igaz-e, hogy Szent-Pétervártól Párisig csakugyan az orosz kormány költségén jöttem, vagyis más szavakkal, igaz-e, hogy a határtól idáig eltolonozoltak, a mint ez tolvajokkal vagy egyéb közveszélyes egyénekkal történik szokott.

Történetesen bankárjaim abban a helyzetben voltak, hogy anyagi viszonyaimra nézve nagyon is kedvező és határozott adatokkal szolgálhattak, a mennyiben náluk letett tőkém kamataijf kilencz év óta fel nem vettem, és Sándor bátyám közbenjárása folytán ingatlan birtokaimból befolyt jövedelem egy része is újból a fennemlített pénzügytelni letéteményeztetett.

Mindezekből a gonosz ravaszággal párosult irigység nagy szomorúságára az a mérleget vonhatta ki magának, hogy évi jövedelmeim fele az ő összes bevételeit jóval túlhaladja. A vagyoni kérdés tehát nem jöhetett szóba, és pedig annyival inkább sem, mivel még azon esetre is sokkal gazdagabb lennék náluknál, ha a kormány

birtokaimat elkobozná, miről azonban már csak azért sem lehetett szó, mivel a törvénytelen kapzsóság ezen neme III. Sándor czár hibáihoz nem tartozik, a kinek még arról sincsen fogalma, milyen a pénz értéke itthon, vagy külföldön. De még azt is tudták, hogy anyám vagyona érintetlenül megvan és bátyáméval együtt maholnap reám vagy gyermekeimre száll.

Azon hét milliót illetőleg, melyet az Istenben boldogult czár gyermekeim számára Londonban, továbbá hasonló összegben Párisban és Nápolyban, összesen tehát 18 millióban ezelőtt tizenhét évvel letéteményeztettem, még Szent-Pétervárot ünnepélyesen kijelentettem, hogy ezen tőkét az utána járó kamatokkal együtt gyermekeim nevében visszautasítottam és el nem fogadom, mire nézve azonban azt a választ nyertem, hogy ő felsége boldogult atyja intézkedéseit e tekintetben semmi szin alatt meg nem változtatja és azok tiszteletben tartását mindenkitől megköveteli. Mindezekről a már évek óta Párisban mulató és vagyontól lovakkban, kártyán és egyéb mulatságokban elpredáló főrangú orosz gyarmat csak akkor vett hírt, midőn gyermekeimmel és Sándor bátyámmal együtt a világjáróba értem. Eleinte azt várták, hogy ajtajok előtt koldulni fogok, midőn pedig értesükre esett, hogy erre nem szorultam, azt kiyánták, hogy ép oly pazarul költsek, mint ők. Én egyetlen egy eseléddelel kevesebbet vagy többet nem tartok, mint Szent-Pétervárot tartottam, itt ép úgy, mint ott, megvannak fogataim a magam és gyermekeim számára, azzal a különbséggel, hogy az itteni dívatot és szokást kell követnem, mely nem engedi, hogy troikában vagy pedig télen szánon járjak.

Az úgynevezett társaságban sehol sem fordulok meg, de azért színházakba, hangversenyekbe járok, mert különben meg kellene örülnöm, ha mindazokra visszagondolok, miken ily rövid idő alatt keresztül mentem. Még udvarlóm is akadának, kik részint kíváncsiságból, részint pedig pénzem után áhítozva, védelmüket «önzéstelenül» felajánlották. Ezek közt egy magas állású orosz főúr is volt, ki azzal nyitott be hozzám, hogy még azon időből imád, midőn hozzám közelíteni halandó ember nem igen merhetett volna. Nem szegtem a jámbor ember kedvét és csak azzal vettemm véget egyszere-mindenkorra fellengző epedezéseinek, hogy gyermekeim miatt soha többé férjhez nem mehetek. Eleinte nyilatkozatom hatott, de utóbb, nem tudom mi okból, az illető újra hozzám fordulva, ajánlatait oly szenvedélyességgel adta elő, hogy nekem is hasonló határozottsággal kellett fellépnem. Ennek aztán az lett a vége, hogy egy napon séta közben nyilvános helyen megsértett. Sándor bátyám megfenyítette a gyalázatos embert, kit aztán az előkelő párisi klubokból, melyeknek tagja volt, egyszerűen kigolyóztak.

P. gróf, mivel Szent-Pétervárot gyakran találkoztam, nevével együtt Londonból csakis azért jött Párisba, hogy szolgálatait felajánlja, noha jól tudhatta, hogy közbenjárását már azért sem fogadnám el, mivel egyike volt azoknak, kik annak idején a téli palotában ellenem minden ok nélkül áskálódtak.

Előérzetem nem esalt, mert P. csakugyan magas megbízás folytán közelített hozzám, hogy szándékaimat kitudhassa. Midőn kétszínűségét szemére vettem, azt felelte, hogy rövid idő múlva mégis csak reá fogok szorulni. Ezt pedig határozottan visszautasítottam, mert nincs reá eset, hogy bármely tekintetben ellenségeim előtt meghunyászkodva, ezek kegyeit kikérjem. A reám nézve minden körülmények közt kenyes helyzet soha sem változhat, mert az, kinek hatalmában állott volna rajtam segíteni és engem a világ öcsérlésai ellen megvédeni, a sirtólt többé föl nem támad.

Párisban híre járt, hogy a többek közt az uralkodó-család néhány tagja is Nizzában vagy pedig San-Remóban töltendi a telet, mely helyek egyikét beteges leányom miatt én is tartózkodási helyül választottam, a nélkül, hogy erre nézve véglegesen határoztam, vagy pedig a fönnehlített magas egyeniségek szándékáról értesültem volna.

Udvarmesterem megbízásom folytán először Nizzába, onnan pedig San-Remóba utazott, hogy magát a helyi viszonyok iránt tájékozva, számomra alkalmas helyiségeket keressen, melyek választását magammal fentartottam. Ez alatt Nizzából sürgőnyt kapok tőle, melyben azt kérdezte, vajon nem lenne-e célszerűt máshová,

például Monakóba vagy Mentonéba menni, mivel Nizzában ép úgy, mint San-Remóba, sok főrangú orosz családot várnak a téli idenyre. Szolgám e szemtelen javaslatán bosszankodva, tüstént visszarendeltem őt, hogy e miatt kérdőre vonjam. Rövid tévovázás után kivallotta, hogy S. nagyherceg megbízottjával San-Remóban találkoztam, az, midőn szándékát és utazása célját megtudta, azt tanácsolta, hogy a fennirt sürgőnyt intéze hozzám, mert alig gondolható, hogy S. nagyherceg velem egy helyen akarna lakni. A vakmerő orosz szolga ezzel urának nagy szolgálatot vélt tenni, de arra nem számított, hogy az egyszere kifogok rajta. Megrendeltem a San-Remóban kiszemelt lakást azzal a kikötéssel, hogy ez megérkezésemig üresen tartassék. Előre küldtem eselédselem nagyobb részét és néhány fogamatot is, magam pedig gyermekeimmel Felső-Olaszországba rándultam, hol egykoron fiatal éveimben oly boldog órákat töltöttem. Három heti járkálás után San-Remóba indultam és megérkezésem napját első komornámnak, egy tisztos angol nőnek megsürgönyöztem. Nagy ámulatomra San-Remóba való elutazásom napján tőle azt a választ kaptam Bergamóba, hogy lakásomat S. orosz nagyherceg foglalta el, s így számomra sokkal kisebb és kényelmetlenebb helyet kellett szereznie. Jól tudva, hogy Diekson asszony túlságos gondozásával még a jó helyet is rossznak találja, a lakás változtatásába hamar belenyugodtam, de S. nagyhercegre durva modorát ismerve, ki még a világ túlsó végén is Szent-Pétervárot hiszi magát, hol az embereket csupa időtöltésből az utazam elgábolja, mégis némi aggodalommal utaztam San-Remóba.

(Folyt. köv.)

PASKIEVIC.

1849.

Negyvenegy évvel ezelőtt hét hétig egy lengyel eredetű orosz tábornok tartotta kezében Magyarország sorsát. Paskievics tábornagy, kit Miklós czár a lengyel forradalom legyőzése után a varsói hercegi, előbb pedig az criváni grófi czimmel ruházott föl, 1849 május 21-én még azt hitte, hogy az annak idején a czár személyes vezénylete alatt Magyarországra induló seregnek csak mint vezérkari főnök fog működni. Ugyanis akkor iratot alá Pozsonyban, — nem pedig mint sokan tévesen állítják, Varsóban, — azon egyezmény, melynek értelmében Miklós czár 180 ezer embert küld Magyarországra az ott kiört polgári és katonai-lazadás elnyomására,

oly fentartással, hogy e számot belátása szerint szaporíthassa.*

A fővezényletet a czár tartotta fön magának, és két embert szeltem ki a vezérkari főnökségre: Gorsakov herceg (II.) altábornagyot és Paskievics tábornagyot. Mindketten ügyetlen vezérek, rossz katonák, de annak furlangos orosz diplomáták voltak. Gorsakov mint hatalmas orosz főúr, minden tudatlansága mellett, a czár kedvenc udvaronczi közé tartozott; míg a semmi-ből magasra nőtt lengyel renegátot csak azért halmozta el kegyének különféle jeleivel a czár, mivel a lengyelek leigázásánál kegyetlenségével még az ő-orosz eredetű vezéreknél is túltett.

Az 1834-iki lengyel forradalom alkalmával, közvetlenül a pragai véres ütközlet után, Konstantin nagyherceg, mint a czár alter-egója, kénytelen volt megiltani Paskievicsnek, hogy az elfogott lengyel tiszteteket, kik előbb az orosz seregben szolgáltak, rövid úton agyonlövésse, a mint ezt eddigelé tenni szokta. Midőn a nagyherceg parancsa megérkezett, Paskievics épen 27 lengyel tisztre mondta ki a halálos ítéletet, és a szerencsétlenek már útban voltak a vesztőhely felé. A kegyetlen vezér parancsára vissza kísérték ugyan a lengyeleket, de Paskievics megfogadta, hogy akaratát a nagyherceg ellenére is keresztül hajtja. A czár azon időben Lazsienkiben tartózkodott, hová Paskievics utána ment. Rövid kihallgatás után kieszközölte Miklós czárnál, hogy a nagyherceg parancsának ellenére a kivégzés végrehajtsék. Amde a czár főhadsegédei jól ismertek Konstantin nagyherceg indulatosságát, ki ily esetben az efféle parancs átadásával megbízott egyént egyszerűen föbe lötte vagy leszurta volna, legjobb esetben pedig előbb vagy utóbb mulhatlanul bekövetkező megromlását idézte volna elő. Az illetők tehát ráveték Paskievicset, hogy a czár parancsát személyesen közölje a nagyherceggel. Azon időben Konstantin főhadiszállásán Möllendorf és Gleiwitz porosz tábornokok is ott időztek, hogy az egyetlen hareznek tanui lehessenek. Ezekkel a nagyhercegre csak akkor nem volt együtt, ha hivatalos jelentéseket fogadott vagy pedig kihallgatásokat adott; egyébkor a porosz uraknak mindig körülötte kellett lenniök. Midőn Paskievicset bejelentették, a nagyherceg szintén velük kártyáztott, de azért a tábornagyot maga elé bocsájította.

— Nos, mit akarsz Paskievics? — kezdé Konstantin nagyherceg, a játékasztaltól fel sem kelve.

— A czár ő Felségétől levelet hoztam Fenségednek, — válaszolá Paskievics és átadta az iratot.

Az orosz udvari szokás úgy hozza magával, hogy valamely czári ukáz, prikáz vagy egyéb parancs átvételénél az illető, legyen az bárki is, az iratot levett föveggel és állva vegye át. Amde a nagyherceg, kinek fején tábori sapka volt, nemcsak hogy fel nem kelt, hanem a levelet elolvasva, Paskievics fejéhez vágta. «El szemem elől, te szuka fia! — ordítá a nagyherceg, — mert a falhoz szegezlek mint valami rossz patkányt!»* Ezzel aztán hintaját előrendelve, személyesen hajtott Lazsienkibe a czárhoz.

A lengyeleket nem lötték agyon, de Paskievics a czártól engedtelesül ennek gyémántokkal kirakott arczképét kapta, melyet holtig nyakán viselt.

Azóta Konstantin nagyherceg Paskievicsnek halálos ellensége lett, de a lengyelekkel teljesen kibékült, míg a varsói herceget még tulajdon rokonai is kilökték körükből.

Midőn tehát 1848 végén arról volt szó, ki legyen a Magyarországra induló sereg vezérkari főnöke, az udvari párt emberei mindent felhasználtak, hogy Paskievicset lehetetlenné tegyék.

Berg gróf, az orosz hadsereg vezérkari főnöke, látszólag Gorsakov pártján volt, de kéz alatt arra biztatta a czárt, hogy Paskievicset vegye maga mellé, ki a magyar lázadókkal ép oly könnyen fog elbánni, mint a lengyelekkel. S csakugyan, midőn, eddigelé még senki által fel nem derített okokból, Miklós czár az utolsó pillanatban lemondott arról, hogy katonáit személyesen vezesse Magyarországra, Gorsakov mint vezérkari főnök jutott Paskievics mellé, kire a czár serege vezérletét bízta.

* Lásd Muraviev, orosz vezérkari ezredes emlékiratait, I. kötet 37—46 lap, továbbá Osten-Korff báró (Paskievics hadsegéde) emlékiratait, I. kötet 96 lap stb.

** Lásd Möllendorf tábornok emlékiratait, I. kötet. (Berlin 1846.)

Igy aztán a két halálos ellenség, akaratuk ellenére, közös működésre lön utalva.

Paskievics egyéb viselt dolgai bennünket nem érdekelnék annyira, mint átkos működése Magyarországon.

Kétséget nem szenved, hogy teljhatalmával fogva, melyet urától kapott, sokkal több jót cselekedhetett volna, mint rosszat.

Első fellépése azt mutatta, hogy a háborút komolyan veszi, és nem ügyel a Bécsből és Pozsonyból kapott értesítésekre, melyek szerint a magyar hadsereg egy óráig sem fogna az orosz csapatoknak ellenszergülni, mihelyt ezek teljes számmal a határt átlépték. Emlékirataiban, melyeket hadsegédjének, Osten-Korff ezredesnek nagyobb részt tollba mondott, a többek közt fel-emliti, hogy a czár maga soha sem vonta volna vissza csapatjait Magyarországból a szőlősi fegyverletét után. Ezt — írja Osten-Korff — Paskievics is megtehette volna, sőt Erdély is kezeiben maradt, ha teljhatalmát e részben komolyan felhasználja. E helyett a váci kudarc után, midőn legjobb katonáit a visszavonuló felben lévő magyarok csufosan elverték, egyszerűen halálos ellensége lett a magyaroknak, kiket az osztrákok dühének és bosszúvágyának kiszolgáltattott.

Julius 17-éig Paskievics minden cselekedetei oda mutattak, hogy a fenförgő véres viszálynak békés úton való kiegyenlítését nem ellenzi. Mihelyt értesére esett, hogy Lüders és Grotenhelm Erdélyben Bem erejét megtörték, s így attól nem tarthatott, hogy utóbb két tűz közé szorul, mintegy tüntetőleg az Alföld felé vezette seregét, hogy ott a végleges leszámolást a jó szerencsére bizza. Paskievics a magyar csapatokat nem üldözte volna, ha Erdély felé veszik útjokat; jól tudta, hogy oly roppant túlerőt tart kezében, melynek egy hatod része is elegendő azok legyőzésére. Őt csak Haynau henczergései és a magyar fővezér vakmerősége bántotta, ki egy úton indult vele a Maros völgye felé. A temesvári ütközet szerencsétlen vége felszabadította az osztrák sereg zömét, és Gorgei nemkülönben Kossuth békeajánlatai már későn jöttek. Semhogy a magyar sereget az Arad ellen nyomuló Haynau közreműködésével megsemmisítse, inkább elfogadta a föltétlen megadást, mely őt seregével együtt a neveltség tárgyává tette. Haynau Temesvárnál győzött, míg Paskievicset Vácznál egy maroknyi csapat majdnem a Dunába szoritotta, és Debreczennél katonái közül többen estek el, mint a csatavesztett magyarok soraiból.

Paskievics nem türte el a sors ezen csapását, hanem nemtelen boszúját a kezébe került hadifoglyokon töltötte, oly formán, hogy ezeket, néhány ember kivételével, Haynauak kiadta, holott hatalmában állott volna, mindannyiukat szabadon bocsájtani, vagy pedig csakis a teljes amnesztia feltétele alatt adni ki.

Az orosz fővezérben furcsa vegyületet találjuk a zsarnoki hatalmával visszalelt középkori Condottierének és a szolgaleltű keleti rabló-főnöknek. Ujjat húz mindenkivel, ki akár Bécsből, akár Varsóból intő tanácsokkal közelít feléje; tökeletesen mellőzi szövetségését, ki őt orránál fogva a Dunáig csalja, hogy onnét saját szakállára olesó babérok után nézzen. Midőn aztán oda lyukad ki egész működése, hogy roppant seregével majdnem kardesapás nélkül kénytelen hazamenni, mivel a magyar vezér botor dolognak tartja a húszszoros túlerővel való mérkőzés további folytatását, Paskievics egészen visszaesik Lengyelországban vitt szerepébe, és örök időkre gyűlöletessé teszi az orosz nevet Magyarországon, holott annak ellenkezője teljesen hatalmában állott volna.

Vannak emberek, kik mai napig is azt hiszik, hogy Paskievics csakis azért fogadta el a feltétlen megadást, mivel a bekövetkező túlélt s esetleg valamely újabb járvány pusztításaitól félt. Erre nézve a tényálladékon kívül, melyet józan felfogású ember tagadásba nem vehet, még azt is fel kell említenünk, hogy azon esetre, ha Paskievics a békeajánlatokat kerülve, a kard élére bizza a végső elhatározást, valószínűleg megérhette volna, hogy újra Haynau segítségére siessen, ki ez alkalommal bizonyára az oroszok megelőzését keresve, belénk kapott volna.

Paskievics utóbb látszólag megbánva elhamarkodott tetteit, de a következes azt mutatja, hogy benne a hűség, mely minden gyarló hatalmas embernél előtérbe szokott lépni, csak bizonyos mértékre szorult, melyen túl önző céljait nem vihette. Emlékirataiban nyíltan bevallja, hogy

öt első sorban azon körülmény vitte tévútra, hogy illetékes körökben folyton a teljesen békés kiegyenlítést, nem pedig a boszú politikáját helyezték kálitásként. Amde ezt csak nagyon gyenge és alig beválható mentésnek kell tekintenünk, mivel Paskievics maga mondja, hogy az osztrákok főfeladata politikai foglyok szállításában és gyanus egyének elfogatásában összpontosult, mely cselekedetek gyakran orosz csapatokat vettek igénybe, midőn erjüket erre elégtelennek bizonyult. Azonkívül okvetlenül hallotta híret Haynau kegyetlenségeinek, ki azon időben, midőn Paniutine segítségére szorult, csak nagy nehezen menekült a végelbukástól, tüzzel-vassal pusztította a vidéket és ritka napot hagyott úgy elmúlni, hogy néhány embert meg ne öletett volna. A békés kiegyenlítést tehát józanul ép oly hazugságnak kellett volna tartania, mint azon híreket, melyek a magyar seregről, mint fegyelmetlen rablócsapatról bizonyos helyekről forgalomba hozták, első sorban Paskievicsnek tálatattak fel irányadós gyanánt.

Paskievics ügyetlen, sőt Oroszország legbensőbb érdekeivel merev ellentétben álló eljárását egykoru orosz írók, utóbb pedig a mai napig az orosz közvélemény határozottan elítéli. «Mit nyertünk vele, hogy Paskievics a magyarok fővezérének harmadik kezét által tett titokzatos ígérettel tévútra vezette, az osztrák ügyet előretolta?» Ezt Tsetyrkin államtanácsos, az orosz invazionális sereg főtörzsvosa, azzal a megjegyzéssel kérde Paskievicstől, hogy öteletjétől kezdve óvatos és inkább önálló eljárásra intette.

«Magyarország paczifikácziója — mondja továbbá Tsetyrkin * — 30 ezer orosz életét, négyszáz millió ezüst rubelbe és az orosz sereg becstelétbe került. Mindezt Paskievicsnek köszönjük, ki hibáját kétszáz év alatt sem tudta volna jóvá tenni. Mivé lettek volna 1854-ben a nyugati hatalmasságok fondorkodásai, ha Magyarország őszinte rokonszenvére bátran számíthatunk?»

Paskievics mentségére egyik alvezére, Herzeg Bebutov Ossipovics Dávid tábornok, ugyanaz, kit a július 17-iki váci kudarcért a varsói herceg agyon akart lövetni, igen furcsa érvelést hoz fel. Szerinte ugyanis Paskievics csak Magyarországon tanulta meg a borivást, mely nála rövid idő alatt valószínűsége szenvedélylyé fajult.

Varsóban, Szent-Pétervárott és egyéb helyeken, hol hosszabb ideig tartózkodott, a szokásos pálinkán kívül legfeljebb pezsgőt ivott. Midőn Paskievics utoljára a császár palatánál ebédelt, tokaji bort is szolgálták fel, a midőn Miklós császár tréfálva azt mondotta: «Na, most Paskievicsnek lesz módjában e pompás bort a helyszínen megízlelni.» Miskolcra már szekerek számára szállították lengyel zsidók a tokaji bort Paskievics számára, s midőn pénzért már nem volt kapható, sárczolvá szerezte meg s hordatta maga után. Annyi bizonyos, hogy Paskievics több mint kétszáz ezer rubel értékű magyar bort szállítottatott Oroszországban fekvő kalczini birtokára. Bebutov tehát leginkább az erős magyar bort okozza Paskievics okatlan eljárásait, mely őt bizonyos tekintetben esztől megfosztotta.

1849 július utolsó napjaiban Paskievics herceg sokat betegeskedett, és nem egyszer erős szavakban kelt ki azok ellen, kik őt a meleg országba csalták. A fiatalabb Konstantin nagyherceg jelenléte sehogyan sem volt inyére, s midőn az Debreczennél az ágyútüzet elég jól megállotta, azonnal felajánlotta neki a hadsereg főparancsnokságát, mely tréfát azonban a nagyherceg rossz néven vett tőle.

Paskievics egyetlen embere, kiben feltétlenül bizott, R. ger tábornok volt, habár ezt, mint német eredetű tisztet, nem igen szerette.

Sass és Anrep híres alvezérei, kiket a Kaukázusból hozott a hadsereghez, sok bajt okoztak

* Lásd Emlékiratát, II. kötet 470. l. és tovább.

neki öntudatos fellépésükkel, midőn sehogyan sem akarták ama tervek elfogadni, miszerint a háboru folytatása a jövő tavaszig elhalasztásuk. Paskievicsnek leginkább a teljeshatalommal való visszaélést vetik szemére, és e vád ellenében legfeljebb azt lehet felhozni, hogy Miklós császár a megadott teljeshatalom dacára mégis azt parancsolhatta utólag, mire őt Bécsből egyenesen vagy közvetve rávették.

Paskievics Magyarország sorsát kezében tartotta ugyan, de vajon mily mértékben érheti őt a felelősség terhe a történelem ítélszéke előtt azért, hogy az ezer sebből vérző országot kérelhetlen ellenségeinek föltétlenül odadobta, — ezt most alig 41 év után alaposan kideríteni meg nem lehet.

Mostanában csak annyit konstatálhatunk, hogy Paskievics működését Magyarországon valamennyi orosz író egyhangulag elítélte, a miért sem Oroszország, sem pedig az előtte meghódolt nemzet érdekeit nem tartotta szem előtt, hanem csakis egy bizonyos párt terveinek szolgált vak eszközü, mely utóbb tulajdon követőit is közel hozta a végveszélyhez.

Jendrassik Jenő rajza «Az aradi vértanúk albuma»-ból.

A VILÁGOSI BOHUS-KASTÉLY SZOBÁJA, MELYBEN A FEGYVELLETÉSELI SZERZŐDÉST ALÁÍRTÁK. (Az azzal, jelenleg az aradi kiállításán látható.)

EGYVELEG.

* A fecskék téli alvását kétségtelesen bebizonyította Lerron francia tudós a párisi természetvizsgáló társaság ülésén, a melyben egy kőfalhasadékban talált alvó fecskét is bemutatott. A legtöbb fecske ugyan télire melegebb vidékekre vándorol, de a gyengébbek visszamaradnak, s lehetőleg szűk sötét helyeket keresnek fel a téli álomra.

* A méhek közlekedése. Egy méhbarát a múlt nyáron ruháján méhet vitt szobájába s ott mézzel kínálta meg. A méh jól lakott s elrepült, de negyedóra múlva ismét visszatért másodmagával. Félóra múlva már hatan s aztán még többen jöttek, úgy hogy a sok vendégtől megjézt gazda bezárta ablakát, melyet még sokáig ostromoltak a méhek. Fel-tűnő, hogy a lakás egy mellék zug-utczában volt, úgy, hogy a méheknek rendkívüli helyismeretüknek kellett lenni.

* A jelenleg élő emberek egész holtuk napjáig irni fogják a 9 számot, ha keletet irnak. Az 1890-ét kezdődő évtized után ugyanis a 1900-ik év kezdődik s nagyon valószínű, hogy 110 éven túl már senki sem fog leveleket írni, vagy legalább nagyon kevesen.

* Lihuputi udvari szokások. Sajátságos adatokat beszélnek el Károly Ágost Keresztély Zweibrücken-birkenfeldi öröfödő udvartársáról, valóban operettebe illő részletek. Négy miniszteriuma volt: belügy, kül-

ügy, hadügy és pénzügy. Mind a négy miniszterium egy ember kezében, ki azonban a «fenséges uralkodó» előtt külön-külön egyenruhában jelent meg, melyek az előszoba szekrényében voltak. Mint belügyminiszter világszerte egyenruhában ezüstös gal-lérral tette jelentését. Aztán külügyminiszterre öltözködött sötétzöld aranygallérú egyenruhába. A hadügyminiszter fehér, a pénzügyminiszter piros egyenruhában tartozott megjelenni. Ez a négybőrű miniszter ezenkívül még fővádaszmester is volt és az öröfödési vadászutya parancsnoka s hat hivatalért 600 forint évi fizetést húzott.

* Az emberek őseinek száma, ha Krisztus születéséig 56 nemzedéket számítunk, 139,235,017,489 millió 534,976. Egy emberpártól, ha egy utód sem halt volna meg, jelenleg a földgömbön már oly sok ember lakoznék, hogy e számot 2,199,915 és 144 nulla jeggyel kellene leírunk. Ily tömeg emberre, azonban oly égitestre volna szükség, melynek nagysága 3,166,526 és 125 nulla jeggyel fejezhető ki.

* Jövedelmező találmányok. Az ugynevezett «stélographie pen», melyvel különböző színekkel lehet egyszerre rajzolni, évenként 400,000 forintot jövedelmez. Egy másik találmány, az írónokra alkalmazott radirgummi a felkalkálnak már eddig 200,000 forintnál többet jövedelmezett.

* A meghülés ellen a szabadban a hideg, tiszta levegő beszívását ajánlják. Mihelyt valaki érzi, hogy hideg borzongatja, s szabadban van, tartsa magasra fejét s orrán át lassan és mélyen szívja a levegőt, míg tüdije tele lesz vele. Ekkor mintegy 10 másodpercig tartsa vissza a lélegzést s ezután erősen lélegzeljen. Ezt a kísérletet többször téve, a testben csakhamar kellemes meleg érzés támad.

* Fizetett ujságolvasók vannak alkalmazva Kuba sziget némely kávéházai-ban, kik a közönség számára az összes lapok híreit felolvassák külön e célra berendezett emelt helyen. A közönség csekély díjat fizet ezért, de az intézményt kedvelik, mert időt kimélnek vele s minden laphoz hozzáférhetnek.

* Vén lányok nincsenek Japánban. A legtöbb helyen ugyanis ösrégi szokásként a hatóság időre-idegre összeszedi a bizonyos kort elért leányokat és férjket választva számukra, kényszeríti őket, hogy a számukra rendelt férjhez nőül menjenek.

* Cissa római várost, melynek több püspökét említik a középkori írók, a nyáron megtalálták a tenger mélyében Isztria félszigeten Rovignótól dél felé. Grado és Pola közt Hinke admirál vezetése alatt geológiai kutatásokat tőven egy bizottság, a halászsok elbeszélései után buvárt küldtek le megjelölt helyre és a buvár kőfalakat és valóságos utazókat talált ott, melyek nagyon valószínűvé teszik, hogy a régi római város katasztrófa után süllyedt el.

* A hűtlen asszony orrának levágását még ma is gyakorolják itt-ott a kelet-indiai férjek. Nemrég Hogshangabadban egy bensülött maga hozta el a hatósághoz nejének levágott orrát, s kijelentette, hogy ő tettét igazságnak tartja, de azért kész az európai törvények szerint bünhődni.

* Élelmes japáni. Kiotóban egy rabló, ki betörésekért s útszéli rablásokért több esztendei börtönt szenvedett, színházat nyitott, s saját tetteit drámába öltöztetve adja elő, természetesen egész sereg erkölcsi oktatással megtoldva.

* A föld leghidegebb pontjáról, a Lona torkolatáról Szibériában, Hederström és Wrangel utazók érdekes részleteket közölnek. Három iramszarvasbunda is alig elegendő, hogy az utazó vére meg ne fagyjon. Minden lehellet fájdalmas betegségi érzetet kelt a torokban és tüdőben. A kilehellet levegő jéggé fagy s a légből folytonos zuhogást okoz, mely a száraz szalma forgatásánál vagy selyem szagztatásánál hallatszó hanghoz hasonló. A karavánt kétfelb vesi körül, mely az emberek és állatok lehelletéből keletkezik. Ha varju repül át a levegőn, szalag alakú göcsök marad utána. A lovakról lehullanak a patkók, az orlyukak körül jégcsapok képződnek, s folyást érezhető küzdelmük a megfúlás ellen. Még a hideghez szokott iramszarvasok is az erdőkben keresnek menedéket; a tundrákban pedig szorosan egymáshoz tapadnak, hogy kigőzölgesük melegítse őket. A régi faágak a nagy hideg miatt zajjal szétrobbannak, sziklák repednek meg s hullanak le a mélybe. Sok helyt a föld szakad meg s a nyílásokból víz tör elő, de rögtön jéggé fagy. Szerencse, hogy a —40° hidegnek rendszeren teljes szélsőségek uralkodik. Ha ily hidegnél vihar állana be, élő lény képtelen volna megmaradni.

AZ ARADI VÉRTANUK SZOBRÁNAK LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉLYE. Cserna Károly rajza.

AZ ARADI NAP.

1890 október 6.

Holtáig emlékezni fog rá az, a ki ott volt; örökre bánhatja, a ki látója nem lehetett. Hetek óta beszéltünk róla, készültünk hozzá: de azért senki se tudta igazán, hogy mi lesz, hogyan lesz? Mert az ilyen dolgokat előre kimérni, kiszámítani nem lehet; egyetlen egy tényező, a mely másképp ütött ki, vagy a melyt számításba nem vettek: megváltoztatja az egészet hangulatát, benyomását. Csak ha az időjárás egyszerre komor, esős, őszire változik, hidegen fúvó szélvel, — mint a leleplezés előtt pár nappal igazkezett, — rendkívül sokat veszít az ünnepély minden tekintetben.

Istennek legszebb őszi napja mosolygott, fénylett, melegített, — ez utóbbit tán szinte tulságosan is tevé, — az ünnepélyre. Mintha azt mondta volna a természet: «hát ünnepeljünk együtt mindannyian, Ég és Föld.» Azt észre se vettük, hogy a katonai egyenruhák, (a jelenéi), oly teljesen hiányzanak; azt is kicsibe vettük, hogy a hivatalos Magyarország egészen távol volt; — végre is nekik mindig dolguk van az állam szekerén: — de hogy a nemzet igazi képviselőinek, a törvényhozás két házának ünnepélyes küldöttsége el nem jött, ha nem térdét meghajtani az aradi Szabadság-tér lát-hatatlan szellemei előtt, (bár az se lett volna szégyen), de legalább szemeit fölemelni a koszorú tartó Hungária némes alakjait, vagy azután túl, a fényes égboltozatra, a népek Istene felé, kéri valamit, a mi tovább vezesse őket munkájokban: ez fájt egy kissé s talán resteltük is.

Mert nincs s hazának földén egyetlenegy pont, mely a komoly elmékedésre, a szív fenekéig lenyúló mély bánatra s az ezekig érő föl-emelkedésre és önzetre oly alkalmas volna, mint a tizenhárom vértanú szobra előtti tér. Nemzetünk legutóbbi negyedfél százados történetének egész tragikuma, a maga megrázó fenségében, ott volt, egy pillanatra láthatólag meg-örzékítve, abban a jelenetben, mikor a néma áhitatban figyelők előtt a szép szoborról a lepel lehullt. Minden ott volt e pillanatban, a mi a magyar ember szívének fájó és édes s ott sze-

rencsére az engesztelődés is. S jó ha ebben a nemzet minden tagja részt vesz, a legutolsótól a legelsőig.

De hát voltak így is elegendő. És a mi sajátá-gos: annyira tele volt minden ember szíve a saját érzéseivel, hogy akkor, az ünnepély emel-kedtségében nem is vettük észre, hogy hiány-zik közülünk valaki. Az első pillanattól fogva, a mint Arad városának oly véghetetlen sok emlé-ket keltő földére tettük lábunkat: megragadt és fölemelt bennünket egy láthatatlan szellemi legkör és vitt nyugodtan, némán, fonségesen, kiszabott utunkon. Mint a kiket egy lélek vezet, a melyben mindannyian boldogok.

A kik még nem látták Aradot, azok gyönyör-ködhetnek a a szép városban, impozáns, széles főutcájával, palotaszéri épületeivel, nagy teré-vel, a melyek mindenkor szépek; így, ünne-pi díszben, kétszeresen azok. De hát az utcákon mily tenger nép; mily változatosság az alakok-nak és öltözeteknek; minő találkozások; meny-nyi öröm az arcokon s milyen egyesülése vala-mennyinek egy nagy szívdobbanásban! Küldött-ségek: megyéké, községké, mindenféle testüle-teké; büszkén lépdelő, parancsolásokhoz szokott alakok s a földnek egyszerű népe a polgárság-alak; ifjak, a kik még csak most kezdik tanulni, hogyan kell igazán szeretni a hazát s ősz, meg-tört öregek, kik ebben váltak öregekké. S ezek között is azok, a kiknél kétszeresen lehetett az öröm és büszkeség: a régi honvédség tőredékei, meg-hajlott, vihartól rongált alakok, azokban a jól ismert egyenruhákban, itt-ott egy-egy régi, fakó, rongyos zászló körül csoportosulva, de a mely drágább előttük, s előttünk is, mint a legújabb és legfényesebb.

Egy magas, még most is egyenesen álló alak-nak nem jutott rá pénye, hogy új egyenruhát csi-náltasson az elpusztult régi helyett; egyszerű, szegényes gúnnyájában jött el: de vállán ott függ-fakult zsinoron a sárgaréz trombita, melyet vala-mikor csaták viharában fúvott s ott ballag a meg-maradt pajtasokkal a zászló alatt. Eljött egy kis lengyel csoport is; — szegények, honnát hiá-nyozhatnának ők, a hol harcok és gyászt ünne-pelnek! — vezérük egy magas, ősz alak, nemzeti öltözetben; a tömeg csendes tisztelettel nyit nekik utat.

Jól volt, hogy az ünnepélyt a templomban, requiemmel kezdték. Ezt az ünnepet nem is lehetett másutt kezdeni. És jól tették, a kik el-jöttek oda s nem féltek a tolongástól, a mi nem volt; s a hatalmas vegyes kar zenéje mellett — melyet csak olykor szakított meg az oltár előtt szolgáló lelkész meglepően mély hangja, — újra érezhették azt, hogy Istennek legszebb és leg-meghatóbb tisztelete, — ha nem az egyszerű, hangtalan, szívből jövő felsóhajlás, — akkor az ének, a zene. S mikor a requiemnek vége volt, — miként Kocsi Csergő Bálint mondja a gályarabságból megszabadult protestáns papok-

EMLÉKÜNNEPÉLY AZ ARADI VESZTŐHELYEN.

Cserna Károly rajza.

gokkal át meg átszőve. Fölzengett a szózat, s egy-egy zöld galyacskát a szobor környezetének díszítéséből mindenki igyekezvén szakítani emléklül: ott hagyta a néparadat a tét, hogy helyet adjon egy másik áradatnak, mely eddig a szoborhoz közel nem juthatott.

Hivatalos ebéd nem volt s így a hivatalos felköszöntők is hiányoztak; de annál szabadabban elmondhatta mindenki, a mit gondolt és érezett. S erre volt elegendő idő, mert Arad vendéglői ennyi ember ellátására képteleneknek bizonyultak s nem kis küzdelembe és türelembe került, míg a vendég egy tányér eledelhez jutott. A legnagyobb rész maga ment érte a konyhába. Mert a bibliai két hal története a mi hitetlen korunkban nem ismétlődik, pedig ilyen alkalmakkor bizony jó volna.

A délutáni ünnepély színhelye a kilencez tábornok kivégzések helye volt; a Golgotha, mint ott nevezik. Aradtól mintegy félóránnyira, túl a Maroson, a vár és Új-Arad közt elterülő síkon áll egy domb s rajta egy piramis alakú emlékkő, szürke márványból, vasráccsal bekerítve. Ide indult meg a nép-áradat délután három órakor. Bámulatos az a rend és nyugalom, melylyel az a nagy tömeg a keskeny utcákon és utakon haladt, dacára annak, hogy egyetlen rendőr sem vala látható. Talán azért! — mondaná rá valamelyik pesti vendég. Ez ünnepélynek már semmi hivatalos színe nem volt; az aradi ifjúság rendezte; csak az ment, a kit szíve vitt, mert mindenki tudta, hogy ott látnivaló nincs; de azért elment, a ki csak tette. Szép és érdekes látvány volt a különböző testületek és egyetek kigyózdó vonulása, zászlóik alatt, zene hangjai mellett, a hosszú, keskeny vonalon. Csak a nagy szárazságban felvert rettetes por emlékeztette az embert, hogy mégis a föld fiait vagyunk. Az emlékdombra köröskörül felhelyezkedett a ki tette; a többi rengeteg nép a síkon terült el. Éneket és néhány beszédet hallottunk. Szónoki szempontból ezek voltak a legsikerültebb beszédek. A szív sebesebben vert, az ajk bátrabban és erősebben szólott, közvetlenül azon földön állva, melyre egykor az a rettenetes árnyék borult. A szó hátor és erős volt, de nem illoyalis sehol. Kimondta, a mi fáj, de csak azért, hogy ne legyen az elhaltak iránt igazságtalan.

Szomorú emlékü szép Arad városa! ez az elmult október hatodika abból a gyász-fátyalból, mely arcodat eddig előttünk takará, egy nagy, nagy darabot leszakította. Higgyük, hogy lassanként a többi is megemészti a nagy engesztelő, az idő. A halálig hű hősöket megkoszorúzó Hungária alakja ezután győzedelmes szemünkbe fog ragyogni, valahányszor rád emlékezünk. S azok, a kik még nem látták ezt a szobrot: ha arra visz útjuk, ne kerüljék el. Keressék fel az aradi Szabadságteret; nem fognak onnan távozni mély megindulás nélkül; nem a nélkül, hogy hitők ne erősödnek az igazság örök, i-teni erejében s nemzetünk boldogabb jövőjében.

—h. —z.

AZ ARADI ÜNNEP.

Ujabb történetünknek nevezetes napja maradt az idei október hatodika. Arad városa e napon leplezte le a tizenhárom vértanu szobrát, s az az ünnep, a melylyel e leleplezés végbement, a magyar nemzet ünnepe volt, s fényben, pompában és lelkesülésben felült minden várakozást. Mint negyvenegy év előtt, a nemzeti tragédia gyásznapján, egy egész ország borult mély szomorúságba: az idej efordulón az egész ország hazafias lelkesedésben egyesülve vett részt a hála e magasztos nemzeti ünnepében. Arad, az Alföldnek ez élénk, kedves városa, középpontja volt e napon Magyarországnak. Minden tekintet odafigyelt s minden hazafiai szív vele együtt dobbant. Ez adta meg az ünnepnek benső és mégis országos jellegét.

Arad város már hónapok óta lázasan készült a leleplezés ünnepére s mindenha dicsőségére van, hogy az oly nagyszerűen sikerült. A Párisra emlékeztető széles utcákkal, tágas terekkel bíró város, igazi ünnepi köntöst öltött magára. A vasútól a városba vezető Főút, az Andrásy-teret, a marosparti korzó s a mellékutcák valamennyi középülete, magánháza izlésesen volt földiszítve. Nemzeti lobogók lengett minden országon. De a legpazarabban volt ékítve az Szabadság-tér, melynek közepén emelkedik a 13

vértanu monumentuma. Ezt a nagy teret csinos paloták s fényes üzletek környezik. Reá néz az aradi színház díszes főhomlokzata is. Ezen a téren minden ház fundamentumától a tetejéig nemzeti lobogóval volt tele aggatva, az erkélyeket keleti szőnyeg fődte s az ablakokat lombfűzerek kötötték össze. A szoborral szemben, melynek főalakja: a Hungária, a színház felé néz, volt felállítva amfiteátrumzerűleg az óriási tribün. A ponyvasátorba burkolt szobor előtt állott a szónoki szék, jobbra tőle a hírlapírók s balra a dalárda emelvénye. A szobor mögött pedig egy árboz-erdő volt, minden oszlopon virág-guirland és tömördek apró nemzeti zászló. Szóval a tér a szobor két felén égő kandalaberekkel, a nemzeti fátyollal bevont gázlámpákkal s vörös-fehér-zöld drapériával ékített boltkirtokkal, szingazdag tarka képet nyújtott.

A zászlók és díszítések élénk színei közül kivált az a husz méteres hosszú fekete lobogó, mely a minorita atyák templomának tornyáról csüngött alá s emlékeztetett a nagy nemzeti gyászra.

A város ünnepi külsejét e díszítésnél is jobban emelte ama szokatlan élénkség, nyüzsgés-mozgás, mely utcáin uralkodott. Pályaházába az ország minden tájáról két-három részben érkeztek a vonatok. Valamennyi tömve volt utassal, s mennyi maradt le a közbeeső állomásokon! Hivatalos kimutatás szerint a vonatokon közel tízezer idegen érkezett Aradra s megközelítőleg lehetnek azok is ennyien, a kik a környékről kocsin és gyalogszerrel jöttek be. S a pályaházában a fogadóbizottságon kívül ott volt a közönség színe-java. Ki övéit, ki barátját, ki kedves vendégét várta.

Milyen érdekes és megható volt, mikor a különböző testületek, egyesületek és küldöttségek bevonultak a városba. Csak látni kellett azokat az öreg 48-as honvédek zászló alatt, dobszó mellett, kivont karddal, milyen büszkén, milyen feszesen vonultak végig a városban. Mintha csak otthon hagyták volna azt a hosszú 41 évet, mely barátádkat vont arczukra s megfehérette hajukat, szakállukat. Eljöttek messze vidékekről, a Kárpátok aljától, úgy mint az erdélyi havasok tövéből, hogy még egyszer ünnepeljenek. Szegénység, aggság, messze út nem tartotta őket vissza, rászánták utolsó filléreiket, a lelkesedés feledtette velök éveiket s rövidde tette a leghosszabb utat.

A mai rideg, elfáradt világban, igazán lélekemelő volt ez a szent zarándoklat a magyar nemzet Golgothájához.

Már az ünnepet megelőző napon tele volt velök az egész város, de hogy mennyien és milyen érdekes alakok vannak közöttük, az az ünnep napján tűnt ki, a mikor kora reggel a városháza előtt gyűltek össze a többi deputátusokkal együtt. Harezedzett, marczona alakok torzonborz bajuszsal és szakállal, szinte most is készek szembeszállani az ellenséggel. Egy részük honvéd-egyenruhát, más részük régi módi magyar ruhát visel, de az atillán ott diszlik a nemzeti kokárda és a honvéd érdemjel. Az egyenruhások közt legérdekesebb a debreczeni 13 öreg honvéd, a ki Csutak ezredes vezetése alatt jött el, az alatt a megtepett, rongyos zászló alatt, melyhez anynyi dicsőség fűződik. Mind a 13 egy van öltözve, mint volt 1848-ban. Még a eskőjüket övező nemzeti szalag sem hiányzik. A kávébarna atilla és testhez álló kék nadrág még most is jól áll rajtuk. Nyomukban jártak, épen úgy, mint hajdan, a lengyel bajtársak, a kik közül többen festői lengyel nemzeti ruhában jelentek meg. A honvédek egyenruhát kellemesen tarkította a sok díszmagyar ruha, mert a több százra menő megyei, városi és egyesületi küldöttség majd minden tagja díszmagyart vagy fekete atillát s árvalányhajás, darutollas pörge kalapot viselt.

Sok ezer főnyi érdeklődő közönség sorfala közt vonult fel a menet a minorita templomába, mely gázspompával volt ékítve. Fekete posztó fődte az oltárokat, a falakat, a padokat. A templomban Jánosy Dömjén rendfőnök gyász-misést celebrált s az ének és zenekar előadta Cherubini örökségét requiemét. A gyász istentisztelet alatt, melyen a vértanu családján kívül a megyei és városi dignitások s a vendégek érke-

A VILÁGOSI BOHUS-KASTÉLY ÉS A VILÁGOSI VÁR.

zett előkelőségek voltak jelen, a templom összes harangjai zúgtak.

A templomból a Szabadság-terre vonult a menet. Ez a tér már akkor az utolsó talpalat földig meg volt szállva emberekkel. A szobor mögött a nép ezrei álltak s a nagy tribün a rogyásig megtelt Arad város intelligens közönségével. Különösen nagy számmal voltak jelen a város lelkes honleányai, a kik jobbra fekete ruhát és fátyolt öltöttek e napra. A tribün 16 padsorában 3500 ülőhely volt, de azok közül egy sem maradt üresen. A tribün körén belül voltak a fentartott helyek a vendégek számára. Itt foglaltak helyet a küldöttségek és egyetek képviselői. Az elhelyezkedés körülbelül egy fél óráig tartott.

Ez az elhelyezkedés a maga mozgalmasságában igen sok érdekes látványt nyújtott. Öreg honvédbajtársak egymásra ismervé, sirva borultak egymás nyakába s könnyes szemmel emlegettek a dicsőséges régi időket.

Csak ezen a téren lehetett képet alkotni az ünnep nagyszerűségéről és fényéről. S az a látvány, melyet ez a tér nyújtott, örökre feledhetetlen marad mindazok előtt, a kik abban gyönyörködhetek. A legszebb ősi nap ragyogott a felhőtlen égen s pazarul ontotta sugarait az alatt nyüzsgő sokaságra. Szinte káprázott a szem, a mikor végig tekintett ezen az ember-occeánon. A téren közepes számítás szerint is legalább húszezer ember foglalt helyet. A tribünökön egymagában 5000 ember ült, s a mint azok lépcsőzetesen emelkedtek fölé, a rajta ülőkkel szinte összefolyni látszottak azok a nézők, a kik a házak ablakait és erkélyeit lepték el. S a szobor előtt fentartott helyeken milyen előkelő vendégség nyüzsgött. A főalakokkal, a Hungáriával szemben ültek Damjanich Jánosné, a vértanu tábornok özvegye, unokahajával; Schweidel vértanu tábornok leánya; gróf Leininger Károly, a tábornok fia; Pöllenberg Ernő tábornok családja; Fáy Gedő, Fack Károly, Fack Elemér, Pöllenberg Jenny; Lázár Vilmos családja; Hollósy Ferencz, Székely Imre és leánya Irén. Ott volt szabadságharcunk kimagasló alakja Klapka György tábornok, Munkácsy Mihály és felesége, Irányi Dániel, Pulszky Ferencz, Ugron Gábor, Aszóth János, Falk Miksa, Aradváros orsz. képviselője, Rohonczy Gida, gróf Batthyány Géza, Semere Miklós római nagykövetségi titkár, Semere Attila, országgyűlési képviselőnk minden pártból nagy számmal, az orsz. honvédegyetek küldöttsége élén Tisza László elnökkel, Léva Henrik főrendiházi tag, a nemzeti színház küldöttei Feleki Miklós és Egressy Ákos, az orsz. magyar képművészeti társulat képviselői Kelti Gusztáv vezetése alatt, Budapest főváros küldöttsége, melyet Gerlóczy Károly alpolgármester vezetett, a megyei és városi előkelőségek Fábán László aradi főispán és Salacz Gyula polgármester vezetése alatt, továbbá a különböző honvédegyetek, aggharcsok és tüzoltók.

S valamennyi vendég és meghívott notabilitás, többnyire díszmagyar ruhát viselt. Mintha csak kaczagányos őseink tértek volna vissza erre az ünnepre. Kocsagtoltat, párdúczbőrös kaczagányt, himzett dolmányt lengetett mindenütt a szellő s a nap fénye drágaköves forgókon, mente-csattokon és aranykardmarkolatokon tört meg. S e fényes díszmagyar ruhák mellett mennyi érdekes régi divatu, egyszerű magyar öltözet volt. Báránbőrös kucsma, prémes bunda, ódivatu buda, Kossuth-nadrág, zsinóros atilla, himzett

ARAD FŐUTCÁJA.

A MAROS VASÚTI HIDJA ARADNÁL.

szür tarka-barka sokasága volt itt. S hozzá azok az érdekes, magyar típusok, a melyeket a fővárosban csak elvétve lát az ember. Ez a díszes vendégszóra, abban a pompás keretben elbűvölő látványt nyújtott.

Az elhelyezkedés után a dalárdák rázendítettek a gyászeneket, melyet a tömeg néma áhitattal hallgatott. Ezután Salacz Gyula polgármester díszmagyarában lépett a szónoki emelvényre, hogy elmondja megnyitó beszédét. A színház órája fél 11-et ütött, mikor e szavakhoz ért: «Adjunk halát a nemzet géniuszának, hogy elérhetők a napot, a melyen az ige ime itt — tested lön!» s e pillanatban lehullott a lepel az impozáns, szép szoborról, melyen a ragyogó nap glóriája tündökölt.

Az embertömegeből, mely templomi csöndben hallgatta a szónokot, e perczben kitört a lelkesültség vihára. A sokaság mintegy varázsütésre fölemelkedett helyéből s elragadtatásában tapsolt, éljenzett és — sirt. Soha, soha ilyen jelenetet! Az ősz hazafiak egymás nyakába borultak és könnyes szemmel áldották a Mindenhatót, hogy meg engedte érmiök e nagy napot. A hölgyek kendőiket lobogatták s a zászlótartók a szobor előtt meghajtották lobogóikat. Feledhetetlen marad mindnyájunk előtt ez a magasztos kép örökre!

Damjanichné, a ki épen férje mellszobrával ült szemben, nem tudott hova lenni a zokogástól. Munkácsy né haugosan sirt és odafutott Zalához, hogy megrázza jobbát. Nyomon követte őt a többi vendég.

Perczekig tartott ez a túlaradó lelkesülés, mely téppontját érte el akkor, mikor Zala György, a szobor alkotója az emelvényen megjelent, hogy átadja művét a polgármesternek. Zala igazi magyar leventének volt öltözve. Pörge kalapja hajlított sastollával, a himzett fekete szűr, sötétkék atilla pompásan állott délezeleg alakján s a művész megpillantásakor megújult a tetszészaj.

A szobor átadása után Somló Sándor, a jeles színész és tehetséges költő díszmagyarában szavalt a Palágyi Lajos pályanyertes ódját. A költemény végéről közöljük itt a következő sorokat:

Oh áldott harcnak áldott vértanúi,
Századok fognak tőletek tanulni...

Férfiak, kikben nincs önzés, önérdék,
A kikben emberméltóság lobog,
Kik fölemelnek porba silyedt népet,
Hazát hódítanak s szent ember-jogot,
Kik mindent, mindent a világnak adnak,
Kincset, gyönyört maguktól megtagadnak,
S vállalnak büszkén vértanu-keresztet:
Az ő példájuk követői lesznek.

Sők élni fognak, élni mindörökkön,
Szent lesz, örökké szent a sírgödör,
A míg az eszemény ki nem hal e földön.
Míg magyar szellem még magasba tör,
Az ígét, melyért éltet áldozának,
Szívübe írták az egész hazának,
Utódját fogja hű utód tanulni:
Hogyan kell élni s hogy lehet meghalni.

Végül Lukácsy Miklós, honvédegyleti elnök és az ünnepélyrendező bizottság buzgó elnöke mondotta el határos emlékbeszédét, melyre a dalárdák éneke következett. A befejező himnusz már együtt énekelte velök az egész sokaság.

A koszorúk elhelyezése rekesztette be az ünnepet. A szobor gránit-talapatza valóságos virág-özönben vészelt el. Több mint 500 pompásabbnál-pompásabb koszorú volt reá helyezve, köztük a képviselőház, a pártkörök, a főváros, a honvédegyetek nagyszerű koszorúi. Nagyobb

koszorúhalmaz nem ékített még szobrot nemcsak Magyarországon, de a külföldön sem.

Az ünnep közönség déltáját a legteljesebb hangulatban oszlott szét s öreg honvédeink testületileg tiszteltek Klapkánál és Damjanich-nénél, a kik mindketten rokonszenves tüntetések középpontjai voltak Aradon. Déltáján pedig az egész ünneplő sereg, követve tízezer főnyi közönségtől és beláthatlan kocsisortól, kivonult a veszthelyre, hol az obelisz már akkor tele volt aggatva koszorúkkal. Az obelisz körkörös csakhamar embergölgé képződött, melynek csúcsában ott állt Munkácsy Mihály fődten fovel s végigtekintett az emberáradaton, mely a városból az emlék felé hullámzott. A művészt lelkesen éljenzte a sokaság. Mikor az ünnep szónokai: Tiszti Lajos és dr. Barabás Béla elmondták magasan szárnyaló beszédeiket, a fellángolt hazafiság újra tombolni kezdett s óriási üdviralgásba tört ki. Eljénriadal fogadta a Hentaller Lajos orsz. képviselő és Eder Rezső, krakói lengyel aggharcsos rövid beszédei is. Este hat óra volt, mikor az ünneplő tömeg zeneszó mellett a városba vonult. Arad lelkes hölgyei virágzapot hintettek útjukra.

Az öreg honvédek meghatóttan vettek búcsút egymástól. Életök egyik végéjéig betelt, most már nyugodtan hajtják fejüket örök pihenőre. Az aradi fényes nap megaranyozza életök alkotmányát s megenyhíti a halál zordonságát. Hisznek újra a nemzeti jövőjében...

De meghatóttan távoztunk az ünnepről mi is, a kik annak egyszerű nézői voltunk, mert ennél lelkesebb, megindítóbb ünnep nem esett még Magyarországon.

Dr. Kovács Dénes.

HAYNAU.

(1786—1853.)

Schönhals tábornokon, Radecky vezérkari főnökén kívül, ki az 1848/9-iki olasz hadjáratról írt nagy munkájáról ismeretes, alig foglalkozott valaki a szomorú hirre vergődött Haynau Gyula Jakab báró osztrák tábornok sorsát megdöbbentő leírásával.

HAYNAU. — 1851-iki rajz.

Schönhals is leginkább az 1848/9-iki olasz háború különféle mozzanataiban működő Haynau ezredet s tábornokot mutatja be a katonai világnak, de iszonyt keltő tevékenységét csak mellesleg említi fel.

Igy tehát nem lesz érdektelen, ha némely általános dolgokon kívül, a történelmi igazság kedvéért, oly részleteket is elmondunk a «vitéz» tábornokról, melyek eddigél vételetlenül vagy készakarva elhallgattak.

Haynau 1786-ban, Kasselban született, mint I. Vilmos hesseni választó fejedelem és valami Lindenheim nevű ferjtől elvált asszony természetes fia. Anyját, ki zsidó nő volt, Ritter Rebekának hívták. Ennek szülei Haynau nevű sziléziai faluban laktak és a választó-fejedelem kieszközlte, hogy házasságon kívül született két fia a Haynau névvel együtt a nemességet is megkapja. Az idősebb fia, Haynau VilmosKároly, 1847-ig a hesseni hadseregben szolgált és az 1848-iki mozgalomban mint az ottani csapatok főparancsnoka azzal tüntette ki magát, hogy a sajtószabadságot, a nemzetiséget és egyéb alkotmányos intézkedéseket erőszakkal akarta megsemmisíteni, a miért aztán a hesseni kormánybizottság alkotmányértés és felségárulás miatt pörbe fogatta, minek az lett a vége, hogy állásából elmozdították.

A «mi» Haynauk bizonyos családi tekintetekből 1801-ben az osztrák seregbe lépett mint hadnagy. 1805-ben francia hadifogságba esett, s onnan kiszabadulva, századosi rangot kapott. Ezután fokozatosan előléptette, végre 1847-ben temesvári hadosztályparancsnok lett, de folytonos megférhetetlensége miatt állásától felmentetvén, Grätzben telepedett le, hol őt az 1848-iki olasz háború kitörése találta.

Radecky, ki Haynaut még azon időből ismerte, midőn Olaszországban, nevezetesen 1835-ben mint dandárparancsnok működött, pártólól terjesztette föl Bécsbe Haynau folyamodványát, melyben tetlegesítését kérte. A hadügy-miniszterium kereken visszautasította a kérvényt, s így Haynau csakis mint önkéntes lépett a nevével 57-ik gyalogezredbe ezredesi ranggal, de már a háboru elején korlátlan teljhatalommal, Verona parancsnokává lön kinevezve.

Schönhals azt írja Haynauról, hogy a július 24-iki ütközet Somma Campagna-nál csakis Haynau ügyes intézkedései folytán dőlt el az osztrák császári sereg javára, mert az öltöte való éjjel önhatalmulag egy dandárt küldött a harc-terre, melynek megjelenésére az olasz vezérek nem számítottak. Ellenben mások azt mondják, hogy a szerencsés gondolat nem Haynautól, hanem egy alárendelt tisztölt eredt, kinek nevével azonban nagy bölesen elhallgatta.

Egyáltalán mindazon hadtörténelmi munkákban, melyek az 1848/49-iki olasz hadjáratról megjelentek, Haynauról csak annyiban történik említés, a mennyiben Ferrarában, Bergamóban, és Bresciában a lázongó olasz népet féken tartotta.

Nevezetesen ez utóbbi városban, hol néhány idegen helyről oda érkezett fiatal ember a hátra-maradt osztrák katonákat bántalmazta, oly vérfürdőt vitetett véghez, mely embertelenség, igazságtalanság és egyéb borzadalmak tekintetében a Tilly által elpusztított Magdeburg sorsát még túrhátnok mutatta.

Brescia elpusztítása, és az ott véghez vitt tömeges meszárlások eldöntötték az osztrák uralom sorsát Olaszországban. A Radecky tábornok lovagias bánásmódjához szokott milánói nép megesküdtött, hogy soha többé Ausztriához nem fog tartozni, és bátran el lehet mondani, hogy Haynau egymaga többet értett a monarchia érdekeinek Olaszországban, mint száz vészett csata.

Végre Radecky is megsokallotta egykori védenze dolgait és «katonai dicsősége fénypont-

járol. Velence ostroma alatt, a seregből való eltávolítását kérte.

Wohlgemuth ügytelensége, melyet Nagy-Sarló alatt a «lázado magyarok» ellenében tanúsított, épen kapóra jött egy bizonyos pártnak. Az orosz intervenczió hírére, erélyesebb fellépésre unszolták a bécsi körök, s Windischgrätz, Welden és Wohlgemuthnál keményebb vezéreket óhajtottak, kik «egy csapással végett vetnének a forradalomnak». E czélra báró Haynau altábornagyot, mint a legalkalmas embert ajánlották. S Haynau tábornagygyá és a Magyarországon álló valamennyi hadak főparancsnokává kineveztetvén, korlátlan teljhatalommal a már leigázott és még ezután leigázandó ország részeinek polgári kormányzatát 1849 május 10-én átvette.

Győrnél, Komárom, Szeged és Temesvár alatt viselt katonai dolgairol a történelem már elmondta ítéletét.

A két első helyen az orosz csapatok segítségével nélkül seregével végképen tönkre jutott volna. Szegednél ép úgy, mint Temesvárnál, nyolcszoros túlerővel lépett föl a hátukban az orosz sereg által is fenyegetett magyar hadak ellen, és végre is Görgei nem előtte, hanem az oroszok előtt tette le a fegyvert. A mit a harcztéren a fegyver élével el nem érhetett, azt augusztus 13-ka után, sőt attól az időtől kezdve, midőn az országba jött, a legembertlenebb kegyetlenségekkel akarta keresztülvinni.

Ácsi főhadiszállásáról portyázó csapatokat küldött a vidékre, honnan a gyanus embereket nem-, kor- és valláskülönbég nélkül huzoltatták elő. Ki tudná a sok vértanu nevéit elmondani, kiket Haynau úton-útfélen főbe lövett vagy a legközelebbi fára főlakasztatott.

Végre az október 6-iki mésszárlások után, Haynau működését a bécsi miniszterium is megalkotta, a mennyiben a sommás és tömeges kivégzések dolgaiban némi korlátozást rendelt el.

Midőn a halálos ítéletekre nézve teljhatalmát még inkább megszorították, sőt bizonyos jelek oda mutatnak, hogy állásában nem fogja meghagyni: Haynau Pestre visszasietve, egy tollonással teljes amnesztziát adott számos politikai fogolyra, ezzel akarván megboszulni magát mindazokon, kik fölötté uralkodni és tetteit korlátozni akarták.

Veres uralma egészen 1850 július 6-ig tartott, midőn 200 ezer forintnyi pénzajánlékkal nyugdíjaztatott.

Pestről egyenesen Grácba ment, hol azonban mindenki kitért az utczán előle. Dotációs pénzből Magyarországon szék birtokot vett, és a magyar nép türelmében bízva, nálunk akart letelepedni.

De hamar be kellett látnia, hogy az előzmenyek után szívesen fogadtatásban nem részesülhet. Külföldre utazott tehát, de mindenütt, a hol csak felismerték, úgy lön fogadva, hogy személyes biztonsága végett a rendőrség oltalmát kellett igénybe vennie.

Londonban 1850 szeptember 19-én megtekintette a Barclay-fele nagyszerű szőfőző-gyárat, itt azonban tetleges bántalmazzák, sőt tán agyon is verik, ha egy hátsó ajtón ki nem szökik. Hasonlóképen bántak vele Brüsszelben és Párisban, hol Napoleon Lajos katonasággal őriztette, nehogy a nép kezei közé kerüljön.

Külföldi utjáról visszatérve, a bírodalmi főváros diszpolgársággal tisztelte meg.

1853 márczius 12-én magyarországi birtokáról Bécsbe érkezett, hol a «Wilder Mann» nevű fogadóban szállott meg. Itt rövid betegeskedés után két nap múlva, vagyis márczius 14-én meghalt. Midőn leányát erről táviratilag értesítették, ez rögtön azt válaszolta, hogy atyját el ne temessék, míg ő személyesen Bécsbe nem jön, de mivel ez a kiszabott időn túl meg nem történt, Haynaut eltemették. Leánya azt adta elő, hogy atyja sokszor fej-és gyomorgörcsökben szenvedett, és gyakran három napig is mozdulatlanul feküdt, mintha meghalt volna. Miután az észlelt jelek oda mutatnak, hogy Bécsben is csak tetszhalott lehetett, fölmerült a gyanu, hogy Haynau valószínűleg élve lön eltemetve és a koporsóban szenvedte át a lassú halál minden kínjait.

Testvérbátyja, Haynau Vilmos, 1856 január 21-én a tébolydában halt meg; ennek fia pedig, Haynau Frigyes hesseni altábornagy, 1863 január 24-én szintén mint eszelős lötte magát agyon.

Kétséget nem szenved, hogy Haynau végtelen átkára volt ügyünknek; de ezerszer többet ártott a monarchiának, melynek tekintélyét és morális befolyását Olaszországban ép úgy, mint Magyarországon hosszú időre lehetetlenné tette.

Jegyezzünk föl itt még egy pár adatot a szomorú nevezetességi tábornokról.

Mindazok, kik Haynaut még azon időből ismerték, midőn Bécsben és Temesvártól mint hadosztályparancsnok működött, nem győzték a változást csodálni, melyen valója keresztül ment. Temesvártól Haynau mint pazar, könnyen élő és szenvedélyes kártyás, a legelőkelőbb körökben szivese nálotot vendég volt. Ha véletlenül sokat talált veszteti, napokig sem mutatta magát, nehogy valaki észre vegye rossz kedvét. Alantas tisztjei soha sem panaszkodtak ellene, csak fölfele nem akart meghunyászkodni és ezért folytonos surlódásoknak volt kitéve.

Hrabovszky és gróf Zichy Nándor tábornokok, kik annak idején feljebbvalói voltak, utóbb megéreztek Haynau bosszúját, midőn a véletlen az ő sorsukat is a kezébe adta.

Zichy N. gróf mint Velence parancsnoka 1848-ban oda volt utasítva, hogy a várost bombáztatásnak vagy ostromoltatásnak ki ne tegye, nehogy a sok műkinos elpusztuljon. De már azt nem mondták meg mivel akadályozza meg ezt, ha az olaszok hajóikkal nem hátrálnának? A mint tudjuk, Zichy a lehető legkedvezőbb feltételek mellett kapitulált, habár a város megtartására mindent elkövetett. Haynau azonban annyira vitte ellenében a dolgot, hogy Zichy rangjától, minden méltóságaitól és rendjeitől megfosztva, hűz évi börtönre ítéltetett, melyben néhány hónap múlva meg is halt.

Temesvárt a negyvenes évek vége felé Haynau a többiek között sokat fordult meg Kiss Ernő házában és ennek unokáscsésével, a nem régen Budapesten elhalt id. Kiss Miklóssal jó viszonyban élt. Október 6-ika után valamely bennszülött kím azt vélte, hogy Haynau szivesen fog venni, ha Kiss Miklóst elfogatja. Miután pedig azon időben az efféle emberek számára mindenkit elfogtak: Kiss Miklós is nagyon hamar az Új-épületbe került. Innen valami módon tudtára adta egykori jó ismerősének, Haynának, hogy elfogatása az ő nevében történt, mit már azon okból sem akar elhinni, mivel a szabadságharcban ő tevékeny részt nem vett.

A hír hallatára, Haynau, ki akkor az egyetemutcai gróf Károlyi György-féle palotában lakott, megparancsolta, hogy Kiss Miklóst azonnal állítsák elő. Egy óra múlva a fogoly két gránátos és egy altiszt kíséretében Haynau előszobájába került, hova előtte már többen is eljuttoktak, csakhogy azokat onnan egyenesen a siralomháza, néhány óra múlva pedig a vesztőhelyre vezették.

Báró Hanstein őrnagy, Haynau egyik szárnysegéde és természetes fia, ki az efféle előállításokhoz már nagyon hozzá volt szokva, bejelenté ő excellenciájának, hogy Kiss Miklós politikai foglyot előállították.

— Hát ont ki az ördög hozta ide? — ordította Haynau szokott modorában.

Mire Kiss Miklós azt felelte, hogy ide hat gránátos kísérte.

— Úgy, de Pestre honnan került? — folytatta a vitéz tábornok és Kiss karon fogva szobájába vezette, honnan megfordulva, a kíséret távozását elrendelte.

Néhány percz múlva Kiss mint szabad ember hagyta el a palotát.

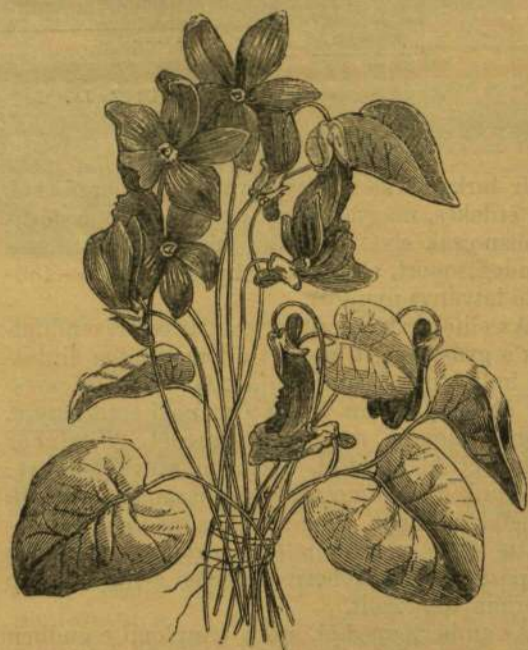
Az ilyen szelíd lefolyású eljárás azonban a legnagyobb ritkaságok közé tartozott, s a vérengzéseket Haynau nemcsak maga intézte, hanem főhadisegéde Pokorny ezredes is, ki nagy befolyást gyakorolt a rendkívül széles és ideges Haynaura, és miután a magyar ügynek halálos ellensége volt, ez is sok embert küldött a vesztőhelyre a Haynau nevében.

EGY TÖRTÉNETI KEPTALÁNY.

Ujabbán majd minden boltkirakatban egész sora szemléltethető azoknak az ugynevezett *vevirképeknek*, melyek hol szellemesebb, hol kevésbé szellemes formában teszik próbára a néző türelmét, olyan csábító czimkekkel, hogy: «hol a medve?» «hol a macska?» «hol az anyós?» És nagy a megfejtő benső elégtétele, ha hosszas keresgélés után végre kiüti magát a czammogó medve a fa ágainak kuszált körvonalai közül, vagy az anyós mérges arca az előttünk álló alak válldomborulatából. A tréfa egész modora és jellege látszólag német és aránylag új eredetre vall, pedig sem az egyik, sem a másik. A legrégibb vevirképek Franciaországban és pedig a század elején találjuk nyomát, ép abban a képen, melyet elég érdekesnek tartunk itt bemutatni.

A legelső vevirkék érdekességét fokozza az, hogy irányba tökéletesen politikai és a tárgyát képező ibolya-csokor a Napoleoni dinasztia iránti hűség symbolikus kifejezője. Mikor váltotta fel a fran-

cia liliomot az ibolya mint jelképes virág, nehéz meghatározni: állítólag I. Napoleon volt az, ki mikor Szent-Helena szigetére hajózott, a kíséretében levő angol tengeri tisztnek egy oltyával díszített gyűrűt ajándékozott, de a mi magát az első vevirkék történetét illeti, mely az ibolyát a politikai symbolismus eszközevé tette, az a következő.

Bonaparte, mikor 1814. tavaszán Elba szigetére vitorlázott, megigérte hű pártmeberének, hogy az ibolyákkal együtt tér vissza. Ezek tehát tavollette alatt gyűléseiken ibolyákat viseltek, s egymás közt hasonló metszeteket hoztak forgalomba, mint a most közölt, titkos jelvények gyanánt. Találós ké-pünkön az ibolyacsokor jobbfelől Napoleon profilját mutatja, balfelől Mária Lujza császárnét, alább a közepén a kis római királyt.

Egyébiránt a virágyelvény járatosak szerint az ibolyacsokor a titkolt vonalomnak is jelképi kifejezője. Karr Alfonz említi, hogy Mars kasszonya, a híres színész 1815-ben ruháján ibolyadíszszel jelenvén meg a Théâtre Français deszáján, XVIII. Lajos testőrsége által kifityöltetett. Ez esetnek azt számos összekoceczió és párbaj lett a következménye.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A Magyar Történeti Életrajzokból új füzet került ki sajtó alól. Polytatása van benne *Fraknói Vilmos «Mátyás király életrajzának»*, e nagyérdékű és vonzó írt munkának, mely új kutatások alapján, az olaszországi levéltárakban levő dús anyag (a pápa, Miláno, Velence, stb. köveinek jelentése) német és cseh okiratok alapján nemcsak kiegészíti a mit eddig a nagy királyról tudtunk, de új alakban, merész politikájának egész föltárásával állítja elő Mátyást. A most megjelent 4-ik füzet az 1464—76 közötti évek eseményeit írja le. Mátyás ekkor kezdi meg azt a nagy akcióit, melylyel a német császári koronához vél jutni, mert meggyőződése, hogy a hódító török hatalmat csak így fékezheti meg. Fraknói részletesen bár, de a nélkül hogy fáradságos lenne, beszéli az eseményeket, kiemelve mindentől azok jelentőségét és beillesztve a király és merész czéljai jellemzését.

A jeles munka tartalma becséhez hozzáru a gazdag illusztráció, mely a szöveget lépten-nyomon kíséri. A kor szereplői, az események színterei, a Mátyásra emlékeztető helyek, műemlékek rajzainak gazdag gyűjteményét találjuk itt. Ezek egy részét Cserna Károly és Dárre Tivadar a helyszínen rajzolták. Mutatványokat közülünk ezekből mai számunkban. ezzel is föl hívva a közönség figyelmét a jeles vállalatra. Külön és meg kell említenünk azonban azt a rajzot, mely Mátyás király egykoru szobrát tünteti föl a budissini (bautzeni) domborműről. Ez emléket a magyar történelmi társulat közbenjárására a szász kormány restauráltatta, s a nevezetes emlékről, azután Velics Lajos szász követéségi titkár készítette fényképet a «M. Tört. Életrajzok» számára. — A Szilágyi Sándor által oly nagy gondnal szerkesztett «M. Tört. Életrajzok»-ból ez évben összesen öt füzet jelen meg; egy évfolyamra 8 frtal lehet előfizetni a Franklin-társulnál, a Magyar történelmi társulat tagjainak pedig 5 frtal.

Az aradi vértanuk albuma. Az aradi nagy ünnepre, mint már mult héten említettük, díszes kiállítás nagy album jelent meg, *Varga Ottó* tanár szerkesztésében, melynek kiadásáról maga Arad város és a Kőlcsey-egyesület gondoskodott.

Az album értékét nagyon emeli *Zichy Mihály* két kartona, melyekről már több ízben volt alkalmunk szólni, s melyek a könyvben is elég jól vannak visszaadva. Az egyik az aradi vértanú, a másik a jogait visszanyert Magyarország allegóriája, a nagy művész dús fantáziájával és mesteri jelenetével előadva. Találunk még illusztrációkat *Mannheimer Gusztávtól*, *Pap Henrikétől*, *Benczur Gyulától* és *Jendrassik Jenőtől*. Adja az album a vértanú-szobor és Arad város több képét. Jól sikerültek a kézirati másolatok. Ezek mint külön mellékletek illesztvük a könyvbe. A papirus színe és minősége, a tinta minden árnyalatában, az ódonsg nyoma, sőt még a levelek összehajtása is meglegő hűséggel van visszaadva. Ily kézirati másban közöltetnek *Kossuthnak* és *Klapka Györgynek* az album szerkesztőjéhez írt sorai. *Damjanich János* utolsó levele egy Vázarhelyi Julia nevű, Aradon lakott úrnőhöz, kinek oltalmába ajánlja nejét. Német nyelven írta, valamint gr. *Vécsy Károly* is forrón szeretett hitvesének. *Bohusné-Szőgyény Antónia* naplójából is közöl kézirati más az album. — A szöveg Palágyi Lajosnak pályadíjat nyert ódájával kezdődik. A tartalom három részre oszlik. *Küzelem* cím alatt, az első részben a szabadságharcról általánosságban szólnak: Varga Ottó a szerkesztő és Marczali Henrik; a vértanúkról többen írtak, így Vendrei (Aschermann) Ferenc Kiss Ernőtől, Szomjas József Damjanichról, Irányi Dániel Dessewffyrol, Márki Sándor Schweidrlről és Nagy-Sándor Józsefről, Bobik Gusztáv Knéziusról stb. A *Golgatha* címmel ellátott második rész a katasztrófaíval foglalkozik; érdekes közleményeket találunk itt Degré Alajostól (Fátyolos idők), Vadnai Károlytól (Az első évforduló), Iványi Ödöntől, Tiszi Lajostól és Varga Ottótól. Váradi Antal költeményt írt a «Tizenhárom»-ról. Végül az *Apotheosis*, a mely részben a szabadságharc vértanúinak emlékére vonatkozó közlemények olvashatók ifj. Abrányi Kornél, Lukácsy Miklós, dr. Barabás Béla, Szana Tamás, Váradi Antal és mások tollából. Concha Győzőnek «A magyar faj hegemoniája» című czikke és majd Epilogus rekeszti be a 224 nagy negyedrét oldalra terjedő kötetet, melyet a Franklin-társulat nyomdája izléssel állított ki. Megrendelhető Aradon 2 frtert, vagy köve 3 frtert. — Mai számunkban egy képet s az arról szóló szöveget mutatványul közöljük ez érdekes albumból.

A Budapesti Szemle októberi kötetének közérdekű közleményei sorozatában az első czikk érdekes adalékot közöl a vegyes házasságok történetéhez «Lonovics küldetésé Rómában» cím alatt, *Marczali* Henrikől. Az elkeresztelések ügye alkalmoszerűvé teszi Marczali dolgozatát. Az 1790—91-iki törvényekről mondta ki, hogy protestáns és katolikus felek között kötött házasságból származó gyermekek közül a fiú az apa, a leány az anya vallását követi. Az ily házasság a katolikus plébános előtt kötendő, kinek nem szabad az eie akadályokat górdíteni. 1830 után azonban egyre-másra kezdték megtagadni a magyar kath. papok a vegyes házasságok megáldását. Midőn az országos közvélemény e miatt egyre erősebben felzúdult, a püspöki kar Lonovics cs-nádi püspököt küldte Rómába, hogy a szentszéktől nyerjen biztos utmutatást. Lonovics az alkudozásról, mely 1840—41-ben folyt, naplót vezetett s ebből közli Marczali adatait és a pápa engedelmeyeit. *Király Pál* befejezi, *Mommsen* műve alapján, «A római bírodalom provinciái»-nak történetét, az ázsiai s az afrikai provinciákkal s a kereszténység terjedésével foglalkozva. *Pálffy* Albert kortörténeti regényéből «A régi Magyarország utolsó éveiben» újabb nagyobb részlet jelent meg; ezt követi a szépirodalmi részben *Lévay* Józseftől «A mi kertünk» című hangulatos költemény, *Szécs* Bélától pedig «A san blas i harangok», *Longfellow* utolsó költeményének fordítása, *Mandello* Gyula befejezi tanulmányát «Az ipari kartellekről», azok lényegét és jövőjét fejtegetve. Egy névtelen bíráló «Gróf Széchenyi I-tván levelei»-nek Majláth Béla által történt kiadását bírálja. Az «Ertesítő» elismerésével szől Széll Farkas «Beszenyei esnlad» monografiájáról; továbbá kritikát ad dr. Barna Ignác «Aeneis» fordításáról, dr. Oláh Gyula közegészségi könyvéről, s méltatást Echegaray «A nagy Galeotto» drámájának Páthy Károly által eszközölt fordításáról. A «Budapesti Szemle» előfizési ára egész évre 12 frt, félévre 6 frt.

Szépirodalmi könyvtár. A «műbarátok kör»-vérdnöksége alatt indult meg ez a vállalat, s azt tűzte feladatúl, hogy évenként bizonyos számú kötetet (egyelőre tizenkettőt) juttat az olvasók kezébe, általában szépirodalmi és eredeti műveket. A tizenkét kötetre 10 frtjával lehet előfizetni. Az első czikk-lusból négy kötet most hagyta el a sajtót.

Az első kötet: «*Hosszú esték*» beszélők, rajzok, *Vadnai* Károlytól, kinek újabb beszélései gyűjt-

vék össze benne: «Az örökkláng», «Az orvos boszúja», «Bolla Nella», «A vöröskeresztes asszony», «A gyerekek», «A hazafi», «Az eladók», «A hazakerült Arany Trombitásról», melyeket a Kisfaludy-Társaságban olvastot fel, vagy évkönyvekben adott ki. A második kötet *Várady* Antaltól, újabb «*Költemények*»-kel áll elő, ama nagyobb költői műveivel: «A szent nyomok», «Rege isten kardjáról», «Epistola», «Az árva munkája», «Tizenhárom», «Rákóczi», «Domján barát», «Két koponya», «Krisztus az alvilágban», stb. melyek elismerő tapost szerzett, mikor felolvasta. *Benczyk*né *Bajza* Lenke kedvelt téren a főrangú világban játszatja le «A *húzaság titka*» bonyodalma. *Szana* Tamás egy kötet műtörténelmi tanulmányt nyújt «*A magyar művészet századunkban*» címmel. A modern magyar képzőművészet történetét állítja össze, s jegyzeteiből, régi hírlapok és folyóiratok kötetéből egészíti ki a régizagos adatokat. A magyar képzőművészet adatai legelő összeállításra ez, egész a legújabb időkig, s minden művésznél föl van benne sorolva, s röviden ismertetve.

Judit című egykötetes elbeszélésre hirdet előfizetést *Singer* Mihály. (Budapest, körút 44 sz.) Az elbeszélés a társadalmi összeköttökéseket tárgyalja, melyek a felekezeti ellentétekből keletkeznek. Előszót dr. Ágai Adolf ír a könyvhöz. Előfizetheti 1 frt 50 krjával vagy díszkötésre 2 frt 50 krzal.

«A szőlő filoxerája» című szakaszerű műnek tervezetét bocsátja közre Sajtó Károly, az állami rovarügyi állomásnál működő tanár. Munkája a filoxeragyéget és a rovar elleni védekezést minden részletével együtt fogja tárgyalni. A könyv 30 krajczáros füzetekben fog megjelenni; részletes tervezetét a szerző (Budapest, VII. Wesselényi-utca, 41.) az érdeklődőknek ingyen és bérmentve küldi meg.

KÖZINTEZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia október 6-ikán tartotta első ülését a szünetek után. Először összes ülés volt, melyen a Péczeley-jutalom odaítélését s több pályázatra érkezett műveket jelenteték be; aztán pedig az első osztály ülészet.

B. *Eötvös* Loránd előnk röviden üdvözölte a tagokat s hangoztatta az akadémia feladatait. «A feladat nagy — szolt többi közt, érezzük azt kettősen, kivált ma, mikor munkásságunkat megkezdjük, s a nemzet vértanúinak emlékeit ünnepli. Mindnyájan érezzük, hogy a szabadságért, melyért annyian meghaltak, dolgozni kell.» *Berczik* Árpád olvasta föl ezután *Vadnai* Károly jelentését a Péczeley-jutalom odaítéléséről, melyről alább szólnak. Majd *Szily* Kálmán fötitkár adta elő a jelenteni valókat. Meleg hangon emlékezett meg dr. Szabó Károly haláláról; aztán pedig a *beérkezett pályaműveket* sorolta föl. Szeptember 30-ikával ugyanis több pályázat határideje járt le. A Gr. *Teleki-jutalomra* (szonjurajtek) 26 pályamű érkezett; címök: Az Anjouk vazaljai, Elemér és Erzsébet, IV. László, Két szerelem, Csák Máté, Egy király nő szerelem, Tibor és Darinka, Két királyné, Ábrándozók, A halál gyűrűje, Hulló csillag, A férj boszúja, Frangepán, Tibor (vigjáték), A kunok királyja. A kíséreltetzők, Horváthy János, Zoárd, Szerelemből, A vadonban, Kériné, Megtorlás, Martinuzzi, Margit, Aranka. — A *Farkas-Raskó*-féle pályadíjra (hazafias költemény) 33, a *Bulyorczy-jutalomra* 21 óda érkezett. Az első általános magyar bizottsági társulat díjára (az első valuta története) csak egy pályamű. Nem érkezett pályamű a Póralapból a Domokos-rend történetére és a Gorove-alapból a XIII—XIV. századi iskolázás történetére kitűzött kérdésekre. — *Kelti* Károly indítványára elhatározták, hogy az akadémia részt vesz Fényes Eleknek, az első magyar statisztikusnak emlékére Csokalyon rendezendő ünnepélyen, hol szülőházát emléktáblával jelölték meg. Eddig tartott az összes ülés. Kezdődött utána az első osztály ülése Hunfalvy Pál elnöklete alatt. *Budenz* József olvastot föl «Adalék a jurák-szamojéd nyelv ismeretéhez» cím alatt, nyelvészeti dolgozatot, melyhez az adatokat az állatkertben 1882-ben szerepelt szamojéd csapatól szerezte.

Az akadémia koszorúja Jókainak. A Péczeley-jutalmat, ezer forintot, a tud. akadémia Jókai «A tengerszemű hölgy» című regényének ítélte oda. A Péczeley-jutalom eddig történeti színművekre volt kitűzve, de mióta a Kőczán-alapítvány — szintén történeti színművekre — életbe lépett, az akadémia a Péczeley-jutalmat bizonyos évi közők alatt megjelent oly regények jutalmazására fordítja, melyek vagy történelmi tárgyúak, vagy korrajzi értékűek. Ezúttal volt első ízben kitűzve e jutalom *Jókai* tüntette ki vele, kinek az akadémiaától még nem volt koszorúja.

Vadnai Károly szerkesztette a bizottság jelentését, mely kiemeli, hogy az akadémia most volt először abban a helyzetben, hogy regényre tűzhetett ki pályázatot. Az 1888—89-ben megjelent regények

közül majdnem husz fordult meg a bírálok (Boethy Zolt, Berczik Árpád) kezei közt. Egyhangúlag Jókai «A tengerszemű hölgy» regényét találták a jutalomra legméltóbbnak. A döntésnél, a regény kiváló jelesége mellett, Jókai Mór egész fényes regényírói pályáját is tekintetbe kellett venni a bírálok bizottságának akkor, midőn az akadémia először jutott ama helyzetre, hogy regényt és regényíró, mint ilyeneket, tüntethet ki. A döntésnél továbbá tényezőül szolgált az is, hogy «A tengerszemű hölgy» így kerete, mint számos jelenet által a történelmi regény megyéit érinti, mert korrajzi vonásokkal járul a szabadságharc történetéhez és a fegyverlerakást követő bűjdosás szomorú időjéhez; továbbá adatokat nyújt az 1848-at követlenül megelőző pesti irodalmi élethez, valamint magának az írónak első időbeli életrajzához, habár némely adata nélkülözi a pontosságot. Ismerteti ezután a jelentés a regény meséjét, s foglalkozik fogytakozásaival. Aztán így folytatja: Ritka újabb magyar regény ez, melyben annyi különféle ak. életteljesség lépne előnk. Ebben a tekintetben «A tengerszemű hölgy» Jókai regényeinek első sorába tartozik. Írói éreneyi fényesen nyilatkozik benne s olyan beszélőt mutatnak, ki korunk egész irodalmának legjelese prozai epikus közt tartozik. Egyes rajzainak, jeleneteinek mély hangsúlyossága lángeszűsügből ered. A költő, a maga ébredő fiatal koráról beszélve, mintegy összes tehetségeiben újra megfialodott e regény lapjain. S milyen epikai erő van Komárom egésének és menekülő, tolongó nép riadásának borzalmasan szép képeiben. A hol pedig a humornak jut helye, ott ez mindig a maga ártatlan vagy groteszk sajátosságában nyilvánul, megragadva, elbájolva az olvasót. A regénynek legkitűnőbb fejezetei a bűjdosás idején, a Bikk vadomában folynak le. E zord idő durva szövetébe is a humor aranyálaltat himezi a költő. Költségeset őséjét nem halványítja el semmiféle reflexióval. Megmarad teljesen mesemódnak, megővea naivitását, kedvét, s emelva azt művészetével. Mert ha az egész mű kompozíciójában, az alakok lélektani jellemzésében nem kap is teljes uralomra a művészet, annál ragyogóbban jelentkezik az előadás szépségében, az egyes rajzokban, leírásokban, fordulatokban. Stíljében is a művészet és természet, csaknem népiest, páratlan hatással olvasztja össze. E stíl, mely tisztaság tekintetében, — kivált újabb időben, — nincs föltök nélkül, Jókainak oly páratlan adománya, minővel regényírónk közül senki sem bír, de a nagy irodalmakban is csak kevesen. Az írói érdem és tehetség elismerése ellen vétebe azonban a bizottság, ha a jutalmazás idő-körébe eső regények közül többeket is ki nem emelne, mint olyanokat, melyek részint szerkesztés és alakfestés, részint érdekes tárgy ügyes szövése, elbeszélő hang, vagy részletke szépsége következtében méltók a díeséretre. Ilyenek első sorban *Jókaitól* «A gazdag szegények», *Csiky* *Gergelytől* «A Atlasz-család», *Pálffy* *Albertől* «Egy leány, mint özeveg asszony», *Mikszáth* *Kálmántól* «A beszélő köntös»; továbbá *Wohl* *Stefántól* az «Arany füst», *Gyarmathy* *Zsigáné* «Monostori Katinka», és *Iványi Ödöntől* «A püspök atyafisága». De midőn mindezek fölé Jókai Mór «Tengerszemű hölgy»-ét emelte a bizottság, eszünkbe kell jutni e regény ama lapjának, melyen a dragonyos főhadnagy úgyszólván a hetedik égbé száll a gondolatra, hogy a gallerja két csillaghoz megkapja a harmadikat is, a kapitányt. A költő ehhez e finom ironiájú szavakat írja: «Ez a katonaság specialitása s ebből az örömből mi, fakó civilisták nem kapunk. Kivált holmi jámbor poéta. Annak csak egy csillaga van. Az is a feje fölött magasan. Ha elérheti, megfoghatja: az övé; ha maga el nem éri, mástól meg nem kapja.» Jókai Mór elérte a maga csillagát: az övé; mástól, a nemzetől és abban az akadémiaától azért kap méltán koszorút. — Az akadémia zajos éljenzéssel hagyta helyben a jelentést.

A földrajzi társaság választmánya elhatározta, hogy utazási ösztöndíjat létesít a balkáni tudományos célu utazások támogatására. Igen helyen való a társaságnak az a határozata is, melyet egyes külföldi geografnusoknak a magyar főváros leírása körül észlelhető tévedése, vagy szándékos elferditései ellen hozott. Az illetők ugyanis a többek között következetesen külön írnak Budát (Ofen) is, külön Pestet és semmikép nem akarják elismerni fővárosunk egységét. A társulat négy nyelvi körral fog a külföldi geografnusoknak szétküldeni, melyben felvilágosítja őket.

MI UJSÁG?

A fejedelmi vadászatok, melyeken a stájer hegyek közt részt vett: királyunk, Vilmos német császár, Albert szász király és számos fejedelmi vendég, október 8-ikán értek véget Radmerben. Délután 3 órakor utazott el a német császár, s a szász király, Ferdinánd toskáni herceg és Lipót bajor herceg. A fejedelmek bucsúzása igen meleg volt. Királyunk is nem sokára visszatért Bécébe.

A mayerlingi kolostor. A gyzásos emlékeztető Mayerlingben már fölépítették a karmeliták kolosto-

rát. A szép templom három hajójával méltóságosan, komoran hat a szemlélőre. A keskeny oszloposarcho-kokat göth stílyben, szép kék szürke kövekből épít-ték, az ajtószármakra a tizenkét apostol alakja van faragva, az orgona mögötti nagy ablakokat színes üveg díszíti. A felségek számára épült oratoriumot, a monostor épületét s az öreg elszegényedett erdészek számára épült menházat is már egészen bebuto-rozták.

Munkácsy itthon. Munkácsy és neje néhány nap óta körünkben időznek. E hó 3-ikán érkeztek Pozsonyból Budapestre, s kitüntetéssel és nyílt szívvel fogadják őket mindenütt, a hol megjelennek. Munkácsy az aradi ünnepélyekre jött haza, csak néhány napra.

Budapestre érkeztek ismerősei, rokonai mellett a képzőművészeti társulat igazgatósága is várta, valamint a minta-rajzkola növendékei. Velök volt Chelard Raoul párisi hírlapíró is, kitől épen a napokban jelent meg egy könyv Magyarországról. A fogadtatás a legmelegebb volt. Mindjárt megérkezése után gr. Tisza Lajos, az új országgház építő bizottságának elnöke értekezett Munkácsyval az országgház díszter-mében tervezett falfestményről, melyet Munkácsy fog készíteni. Valószínűleg már akkor meg is történt a megállapodás. Munkácsy már régebben óhajt magyar történelmi tárgyú képet festeni, a tárgyra nézve azonban nem tudott megállapodni. Mostani látogatásának benyomásaira már előre számított, hogy megtalálja tárgyát. Munkácsy és neje megnéz-ték a műcsarnokban Makart festményét, a színész kiállítását, melyet érdekesnek és tanulságosnak talál-tak. Megtekintette Munkácsy az új országgház épít-kezéseit is, majd gr. Csáky minisztert és Berzeviczy Albert államtitkárt látogatta meg, aztán Benczur Gyula műtermét. Vasárnap utazott el nejevel Aradra, hol ifjú korának egy részét töltötte s hol szintén a legszivesebb fogadtatást várta. Mikor pedig a vértanúk szobrának leleplezésén és a színházban megjelent, az egész közönség óvácziókban részesítette. Az aradi ünnepély után Munkácsy Csabdra ment, hová gyer-mekkori emlékek kötik. A szíveségek nyilvánu-lása újult meg minden lépten-nyomon. Küldöttségek keresték föl a híres művészt, Straka György főszol-gabíró üdvözölt, s találkozott Munkácsy régi mes-terekkel is, kiknél asztalos inas korában sokszor megfordult. Mikor e hó 7-ikén délután elutazott, a vasznál fehérbe öltözött parasztlányok voltak föl-állítva.

Munkácsy e hó 7-ikén este érkezett vissza Buda-pestre, meglehetősen fáradtan. Másnap Jóhainál tett látogatást, ki megmutatta vejnének, Fesztay Ar-pádnak a törvénykezési palota számára készített kartonjait, melyeket Munkácsy nagy tetszéssel né-zett. Este a népszínházba ment nejevel, hol a Falu rosszá-t adták. Munkácsy szép bokorját adott Bla-hánának, s a szalagra fél ezerrel ezt írta: «El-jöttem a távolból, hogy fölmelegedjem művészeted lánghalál és csodáldalak. 1890. okt. 8. Munkácsy Mihály.» Munkácsy okt. 9-én egész nap műtermek-et látogatott meg. Dr. Szemcsényi Miklós, a képzőmű-vészeti társulat titkára társaságában elment Zala György, Strobl Alajos, Roskovics Ignác, Vastagh György, Lotz Károly, Than Mór, Margitay Tihamér, Aggházy, Tolnai, Ebner, Bruck s más festők műter-meibe, s megnézte pályatársai munkáit.

Munkácsy e hó 14-ikéig marad Budapestben s innen egyenesen Párisba utazik. E hó 13-ikán estélyt ren-deznek tiszteletére művésztársai. Az országos kaszi-nóban pedig e hó 11-ikére volt kitűzve Munkácsy-estély.

Az aradi kiállítást e hó 15-ikén zárják be. A ki-állítást Arad közelébb lefolyt nagy ünnepén ismét igen sokan látogatták, mert a kik Aradon megfor-dultak, a kiállítás megtekintését sem mulasztot-ták el. A megnyitás óta 70,000-nél többen látogatták az érdekes kiállítást. A kiállítók közt 40 ezüst és 70 bronz érmet osztanak ki; Baross újabban ismét 15 darab ezüst és 20 darab bronz érmet enge-délyezett.

Nyolcvanezer forint az akadémiának. Szutsics Lajos szabadkai polgár, ki ezeltől kilencz évvel meghalt, egész vagyonát, mintegy 80,000 frt érték-ben az akadémiára hagyta, oly feltétel mellett, hogy annak kamatai özvegyét illetik. A nagylelkű végren-delkező neje most elhunyt, minek következtében Szutsics vagyona teljesen az akadémia birtokába ment át. E hagyatékna nagyobb összegét (100,000 frt) csak Zsivora és egyváci szatócs hagyott az akadé-miára. — Szutsicsné tetemeit Budapestre hozták és itt temették el a kerepesi temetőben levő családi sírboltban.

Kossuth iratainak most sajtó alatt levő köte-tére Kopácsy Dezső, Hevesmegye árvaszéki jegyzője 102 előfizetőt gyűjtött, kik többnyire Egerből valók.

A kolozsvári Mátvás-szoborra eddig 35,000 frt gyűjt össze. Az idei gyűjtés eredménye 4476 frt

A megyék bizottsági tagjainak nevére kiállított 1 frtos nyugtákból eddig 1195 frt, értékű váltottak be.

Komócsy József, a közigyök, különösen az iroda-lom és népevelés terén kifejtett munkássága elis-merésül a Ferencz-József-rend lovagkeresztjét kapta Hibaigazítás. Lapunk mult heti számában Vé-osey Károly tábornok arcképének és aradi sirja rajzának aláírásában hibásan áll «Báro» e helyett: Gróf Vécey Károly.

HALÁLOZÁSOK.

VÁRADY KÁROLY, főrendiházi tag, a főváros egyik legtevékenyebb és befolyásos polgára, a pesti ref. egyházmegye gondnoka, 74 éves korában, okt. 5-én, Budapestben meghalt. A negyvenes években keresett ügyvéd volt a fővárosban, hol a községi és a ref. egyház ügyeiben nagy buzgósággal működött. 1874-ben a magyar éjszakkelvi vasut igazgatója lett, majd az első hazai takarékpénztár-egyesület is igazgatósági elnökévé választotta. Erdemei jutal-mául 1885-ben a főrendiház örökös tagjává neveztet-ték ki.

VÁRSZÉLY ÁRMIN, a nagyváradi premontrei rend főgimnáziumának igazgatója, meghalt tüdőszélhű-désben. Hosszú időt töltött a tanári széken, mind Nagy-Váradon, mind a rend más gimnáziumaiban. A tanárködszt az elnyomatás göttel korszakában kezdte, mikor a tanítóra anyai hazafias feladat vá-rakozott. Várszély a leghazafiasabb tanárok közé tartozott, s a hazai történelmet, melyet hitvány könyvek tanítottak, külön adta elő, ápolva már az alsó osztályokban a nemzeti érzést. Az elhunyt igaz-gatónak temetése nagy részvét mellett ment végbe. Megjelent Schlauch püspök, br. Dóry főispán, Kut-tig altábornagy stb. Az elhunyt a szabadságharcot is végig küzdötte, s a besorozás előtt lépett a pre-montrei rendbe, melynek egyik leghazafiasabb és nagy műveltségű tagja volt.

Elhunytak még a közelebbi napok alatt: Dr. PÁ-PAI VILMOS megyei tiszteletbeli főorvos, ki a himlő-oltási anyag termelésének nálunk való meghonosí-tásában kiváló érdemeket szerzett, Mudrony Soma országgyűlési képviselő apósa, 52 éves, Budapestben. — BODOR PÁL, az erdélyi gazdasági egyesület tisz-teletbeli tagja, ki az erdélyi részek gazdasági ügyei-nek fejlesztésében kiváló érdemeket szerzett, bő jogi ismereteivel a jogszívilág becsülését is kivívta és általános tiszteletben állott, 83 éves korában, Kolozsvárt. — KRÁLITZ GÉZA, megyei tisztviselő, 58 éves, Aradon; ugyanott SZABÓ KÁROLY, keres-kező és városi bizottsági tag, 39 éves. — FEJÉR MI-HÁLY, Bihar megye árvaszéki irattárnoka, 53 éves, N.-Váradon. — VÍSY JÁNOS, nyug. tisztartó, 72 éves, Pécsen. — TINÓFI JÓZSEF, prépost, esperes-plebános, 72 éves, Csákván. — PATAKY IMRE, Szentcsics város köz-gyámja, a közélet egyik derék férfiá, 52 éves. — MONVAY KÁROLY, mezővárosi tanító, kinek neve, mint tankönyv író is ismeretes volt, élete 40-ik, tanító-sága 19-ik évében. — ANDORFI KÁROLY, budapesti ügyvéd, 1848—49-diki honvéd, a fővárosi képviselő-testület tagja. — GERSELYI GYULA, a váci siket-néma-intézet gondnoka, 34 éves. — MAJOR JO-VÁN, 1848—49. évi honvéd-tüzér hadnagy, 72 éves, N.-Kikindán. — FRIDL MIKLÓS, nyug. uradalmi pénz-tárnok, Egerben, 57 éves. — SCHICK FERENCZ, néhai Károlyi György gróf uradalmi nyugalmazott főügyé-sze, 81 éves, Budapestben. — BENICZEY ALBERT, he-ves-megyei földbírtokos, 18 éves, Taron. — SZATH-MÁRY KIRÁLY LÁSZLÓ, volt országgyűlési képviselő, előkelő borsodmegyei család tagja, 74 éves, Buda-pestben, honnan holttestét Bodvára szállították. — SZENTIVÁNTYI JÓZSEF, káptalani nyug. főszámvevő, 82 éves, Nagy-Váradon. — DR. PALLÓ SÁNDOR, nyug. helytartótanácsos, 66 éves, Sopronban.

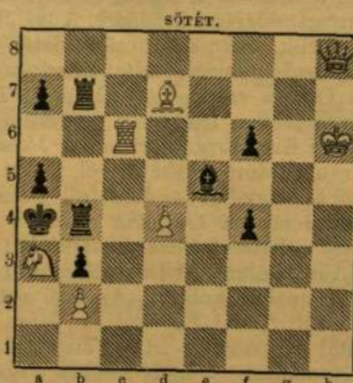
Özv. Pacseri SZUTSICS LAJOSNÉ, szül. Milassin Róza, kinek elhunytával a magyar tud. akadémiára nagy vagyon szállt, okt. 2-ikén, 50 éves korában, Sza-badkán, honnan holttestét Budapestre szállították. — FABRY JÁNOSNÉ, szül. Turcsányi Teréz, kinek ha-lálát férje mellett nagy család és rokonság gyászolja, 58 éves, Rimaszombatban. — SMAY GERGELYNÉ, szül. Novák Ernesztin, nyug. törvényszéki elnök neje, Szamos-Ujvár társadalmi életének tisztelt höl-gye, dr. Molnár Antal képviselő anyósa. — MIHALITZ JÓZSEFNÉ, szül. Németh Mária, 62 éves, Győrben. — WALTER ALAJOSNÉ, szül. Chambre Katalin, az új-aradi jegyző neje, Uj-Aradon. — MAROSY KÁROLYNÉ, szül. Steiner Ilona, m. kir. honvédszázados hadbíró neje, 28 éves korában. — KLMÓ ANNA, végelegen-gülésben, Felső-Zsolcán. — MAYER REZSŐNÉ, szül. Dombi Paulina, Miskolcon. — ÖZV. SZALAY PÁLNÉ, szül. Derencsén Viktória, 72 éves, Dadon, Komárom-megyében. — CSAUSZ BOGDÁNNE, szül. Verzár Veron-ika, 79 éves, Budapestben. — MEZSEY FERENCZNÉ, szül. Zaáry Emerenzia, 27 éves korában, Buda-pestben. — TATÁR JÁNOSNÉ, szül. Laky Emma, ref. lelkész neje, 66 éves, Szegehalmon. — PONGRÁCZ FE-RENCZNÉ, szül. Borsos Borbála 58 éves korában, Ka-ránsebesen.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ. Születemhez Segítség. A máramarosi em-lékek. A költeményekből ki-kiesztendő tehetség nem felejteti el a fogatkozásokat, melyek lépten-nyo-mon elárulják a gyakorlatlan kezdőt. Nyilvánosság elé

egyik sem való, de reméljük, hogy a fiatal költői lé-lek, melyben oly nemes erkölcsi érzés és mély vallá-sosság nyilatkozik, idővel érett gyümölcsöket is fog nyújtani. Méla alkony. A bánatos lélek borongását elég jól festik a hangulatos képek; kár, hogy a vers külalakja nagyon gyöngö. Nyitva van már. Szemed ragyog. Az első csók után. Isten veled. Tehetségre mutató kísér-letek, de még számos hibával és fogyatkozással. Kül-lönösen gyenge a két első. A «Nyitva van már» kez-detűben a hasonlat — pedig egész tartalma csak eb-ből áll — erőtetett, mesterkelt; ép oly mesterkelt a «Szemed ragyog» kezdetű is, mely azonkívül még za-varos is. A két utolsó jóval sikerültebb. Megjegyezzük azonban, hogy a verselés a rimes különösen a ke-resztrimes versben a negyedik sor rime után egy kis nyugvást kíván, s nem engedi meg a mondat ketté-szakítását s a következő sorba való átvitelt. Az ily megszakítások a verset nagyon rhythmustalanná, s ha gyakran fordulnak elő, olvashatatlanná teszik. Száll. Szép levelet. Nem közölhető. London. D. T. A képből a lenyomatok már elkö-szültek s a kivánt példányokkal együtt most indítjuk utnak.

SAKKJÁTÉK.

1625. számú feladvány. Jaspersen J.-tól. (Második díjat nyert.)

Világos indul s a harmadik lépésre matot mond.

Az 1617. számú feladvány megfejtése.

Ehrenstein M.-tól.

Table with columns: Világos, Sötét, Megfejtés. It lists chess moves and solutions for the 1617 puzzle.

Helyesen fejtették meg: Budapestben: K. J. és F. H. — Andorfi S. — Kovács J. — A pesti sakk-kör.

KÉPTALÁNY.

A «Vasárnapi Ujság» 39-dik számában közölt képta-lány megfejtése: Máramaros-Sziget.

HETI-NAPTÁR, október hó.

Calendar table for October with columns for Catholicus és protestáns, Görög-Orosz, and Israellita.

Holdváltás. ☾ Utolsó negyed 5-én 9 óra 40. pk. este.

Feloldó szerkesztő: Nagy Miklós.

(L. Egyetem-tér 6. szám.)

Farbige Seidenstoffe von 60 kr. bis fl. 7.65 p. Met. — glatt und gemustert (circa 2500 versch. Farben und Dessins) — versendet roben- und stück-weise porto- und zollfrei das Fabrik-Depót G. Henne-borg (K. und K. Hoflieferant), Zürich. Muster um-gehend. Briefe kosten 10 kr. Porto.

Figyelmeztetés!!! Folyvást új meg új utánzatai merülnek föl a valódi, Brandt Richard gyógyszer-rez-féle svájci labdacsoznak, ép azért nem ajánl-hatjuk eléggé az elővigyázatot e labdacsok vételekor arra nézve, hogy a dobozokon megvan-e a védőjegy: fehér kereszt vörös mezőben s Brandt Richard név-aláírása? Minden más csomagolású doboz hamis, s föltétlenül visszautasítandó.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben meg-jelent és minden könyvkereskedésben kapható:

VERNE GYULA VILÁGFELFORDULÁS

REGÉNY

Fordította HUSZAR IMRE

34 képpel.

Ára füzve 1 frt, — vászonkötésben 1 frt 40 kr.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvárusnál kapható:

A szántás és vetésről.

Irta Réti János.

25 ábrával.

Ára füzve 50 krajczár.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben, (Egyetem-utca 4. sz.) legújában megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

GYAKORLATI ORVOSTAN HALADÁSA.

Dr. Bakó Sándor, Dr. Jelenffy Zoltán, Dr. Schwarz Arthur, Dr. Báron János, Dr. Moravcsik Emil, Dr. Szabó Dénes, Dr. Erőss Gyula, Dr. Purjesz Ignác, Dr. Székács Béla, Dr. Feleki Hugó, Dr. Schächter Miksa, Dr. Szili Adolf.

A „GYÓGYÁSZAT” SZERKESZTŐSÉGE.

III. ÉVFOLYAM. Ára 1 frt 20 kr.

Tartalom. Bevezetés. Haladás a belgyógyászat terén Székács Béla tr.-tól. Az ideggyógyászat haladása Schwarz Arthur tr.-tól. Az elmekör- és gyógytan haladása Moravcsik Ernő tr.-tól. A gyermekgyógyászat terén kifejtett munkálkodás nevezetesebb eredményei Erőss Gyula tr.-tól. A sebészet haladása. — A sebkezelés Schächter Miksa tr.-tól. A bélhuzam sebészetének haladása Báron János tr.-tól. A prostata-tünetzésnél újabbban végzett műtétek értékeiről Bakó Sándor tr.-tól. Haladás az ivar- és húgyrészek blennorrhoeikus megbetegedéseinek kör- és gyógytana terén Feleki Hugó tr.-tól. A szülé-szet terén Szili Adolf tr.-tól. Részletek a laryngologia legújabb mozzalmaiból Jelenffy Zoltán tr.-tól. Szemlélyvények a fulgógyászat irodalmából Purjesz Ignác tr.-tól.

1847 óta, tehát több mint 40 éve, hogy a legnagyobb sikerrel alkalmaztatik a Németország első orvosi kollegiuma által megvizsgált s kitűnő használatossága miatt a magas helytartóság által Magyarországon szabad. WEBER-fele

Köszvény-vászon

köszvény, csúsz, tagszagadás, keresztcsont-fájás, vörheny, mell-, hát-és derékfájdalmak, lábköszvény, csípőfájdalom és ischias stb. ellen, mindennemű görbeok, a kezek és lábokban, különösen görbeos erek, dagadt tagok, ficzamosodások és oldalszurások biztos eredménnyel gyorsan gyógyítatnak ezen gyógyhatásos köszvény-vá-zon által. Egy csomag ára 1 frt 5 kr., kettős erejű, néhezebb bajoknál alkalmazandó 2 frt 10 kr.

Valódi csak akkor, ha a melléti védőjeggyel el van látva. Dr. Baron párisi álta-lános sebátpassa mindenféle sebek, gonyedések és dagnatok, körömgynuladások, égések, bármimemű sérülések, harapás, szurás, átás, vágás, tyúkszem, fagyás stb. ellen. — Egy köcsög ára a használati módszerrel együtt 70 kr., kisebb köcsög 35 kr.

Valódián kapható: Budapestben, király- TÖRÖK J. gyógyszerárában utca 12. szám a.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent s minden könyvárusnál kapható JÓSIKA MIKLÓS REGÉNYEL. Új olcsó kiadás. 81—82. füzet. 83—84. füzet. A KÉT MOSTOHA. KÉT ÉLET. TÖRTÉNELMI REGÉNY SZESZÉLYES REGÉNY. Második kiadás. Második kiadás. Ára füzve 1 forint. Ára füzve 1 forint.

Magyarhon első, legnagyobb és legjobb hírnevű óráüzlete. BRAUSWETTER JÁNOS SZEGEDEN. cs. kir. és m. kir. szab. chronometer és műórás, föltalálója az első egyedüli kulcs nélkül föl-huzható remontoir inga-órának stb. stb. London 1871. Keszemét 1872. Bécs 1878. Ujvidék 1878. Szeged 1876. Páris 1877. Székesfehérvár 1879. Budapest 1885. Kitüntetve. Levélbeli megkeresésekre pontosan válaszoltatik. Képes árjegyzék bérmentve. Javítások pont. eszközöltetik. Magyarhon első, legnagyobb és legjobb hírnevű óráüzlete.

MAGYAR POLGÁRI TÖRVÉNYKEZÉSI RENDTARTÁS. (1868: LIV., 1881: LIX., 1881: LX. törvénycikk.) kapcsolatosan a váltó-, kereskedelmi és kisebb polgári peresügyekben való eljárással, a bírói ügyvitellel, a vonatkozó hazai s részben külföldi jogfor-rásokkal, különösen pedig a m. kir. curia fontosabb elvi határozataival. IRTA Dr. HERCZEGH MIHÁLY Budapesti tud. egyetem ny. rendes jogtanár. Negyedik javított kiadás. Ára füzve 5 frt 60 kr.

A vadászat mestere. Önképző gyakorlati utmutatás a vadászat kedvelői szá-mára, vagyis rövid foglalata mindazon elméleti szabályok-nak, melyek megtanulása s megtartása mellett a vadászatot bárki a siker gyönyörével gyakorolhatja. Saját és egy ötven éves vadász tapasztalataiból, s jeles kútfők nyomán írta CsERSZILVÁSI ÁKOS. Harmadik, átdolgozott és bő-vített kiadás. Ára kötve 1 frt. VERNE GYULA. KÉT ÉVI VAKÁCZIÓ. REGÉNY. Fordította HUSZAR IMRE. KILENZVEN KÉPPEL. Ára füzve 3 frt, vászonkötésben 3 frt 50 kr.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent és minden könyv-árusnál kapható: A belgyógyászat tankönyve orvosnövendékek és gyakorló orvosok számára. Irta Dr. PURJESZ ZSIGMOND a belgyógyászat egyet. ny. tanára Kolozsvárt. MÁSODIK ÁTNÉZETT S JAVITOTT KIADÁS. A szöveg közre nyomott számos ábrával. Két kötet. — Ára füzve 12 forint o. ért. A két kötet csak együtt kapható.

Naponta friss szállítmányu
nyul, fogoly, fácán
és egyéb vad
a legolcsóbb napi árakon kapható
GÉCZY FERENCZ
6 fősége a szerb király és József főherceg cs. és kir. fensége udvari szállítójánál
Budapesten, Duna-utca 10. az „Arany fácán“-hoz.

1890. okt. 166. sz. 1890. okt.

BUDAPESTI SZEMLE

M. Tud. Akadémia megbízásából szerkesztette
GYULAI PÁL.

TARTALOM:

Lonovics küldetése Rómába. Adalék a vegyes házasságok történetéhez. — Marczali Henrikől.
A római birodalom provinciái. (III.) — Király Páltól.
A régi Magyarország utolsó éveiben. Regény. (VII.) — Pálffy Alberttől.
Költemények: A mi kertünk. — Léway Józseftől. — A sanblas-i harangok. — Longfellow után, angolból. — Szász Bélától.
Az ipari kartellekről. (III.) — Mandello Gyulától.
Gróf Széchenyi István levelei. — k. —
Értesítő. Széll F.: A Bessenyei-család története. — d. —
Oláh Gy.: Magyarország közegészségi viszonyairól. — G. E. — Vergilius: Aeneise. Ford. Barna Ignác. — n-n. —
Echegaray J.: A nagy Galeotto. Ford. Páthy K. — Haraszi Gyulától.
Megjelen évenként 12-szer 10 lnyvi havi füzetekben. Előfizetési ára bérmentes küldéssel egész évre 12 frt, félévre 6 frt.
Franklin-Társulat
magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapest.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható:

„Kis Nemzeti Múzeum“
47-48. kötet.

Falusi történetek

Irta
Könyves Tóth Kálmán.

Ára a két kötetnek füze 1 frt, vászonkötésben 1 frt 40 kr.

Tartalom: Nemzetes ur ördöge. — Javass asszony keresztanyja. — A keresztivel. — A honvéd árnya. — Hitelne asszonyság és kedves feje. — Tökési Bácsi és mostoha fia. — Újmódi Zsófi. — Szegény teensasszony. — Karácsony anygala. — A pénz árnyéka. — Rebeka, a szegény zsidóleány. — Miért nem él a vörös kakas. — Söprűnyél a házasságrontó. — Az ellilant hónap, vagy hová lett a februárius. — Csak néhány hajsza! — A vasuti ör. — A szél hozta, a víz vitte.

49-50. kötet.

Magyar közmondások gyűjteménye

Különös tekintettel az életbölcsekre és a nevelésre.

(Több mint hatezer közmondás.)

Rendszerbe foglalta

ALMÁSY JÁNOS.

Ára a két kötetnek füze 1 frt, vászonkötésben 1 frt 40 kr.

Legjobb és Leghírneveobb
Pipere Holgypor
La VELOUTINE
Különleges Rizpor
BISMUTTAL VEGYITVE
CH. FAY, ILLATSZERÉSZ,
PARIS — 9, rue de la Paix, 9 — PARIS.

Világosság! A légszűrő üzemeltető előállítás Runges-
szesz-lángokat adnak. Minden lámpa a szükséges
légszűrőt önmaga állítja elő, s minden pillanatban
más helyre függeszthető. Semmi cylinder!
Semmi bűbi! Se csövek, se készülék! Egy láng és
egy petrolenlámpát pótol. Előnyös
kertek, vendéglők, utak, építkezések,
gyárak, hutak, serföldök, vágóhidak,
sütőműhelyek, jégpályák stb. efélékbe.
Lámpák 3 frtól kezdve bronzból. Próbálmpák, hozzá-
valóval és csomagol. együtt, 4 frt, utánvét v. előfizetés
mellett. Gazdagon illusztr. árjegyz. ingyen és bérment.
Louis Runge, Berlin, Landsbergerstr. 9.

Legolcsóbb magyar és német zsebszótár!

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható:

TIPRAY JÁNOS. NÉMET-MAGYAR ÉS MAGYAR-NÉMET ZSEBSZÓTÁR.

Második kiadás.

A két rész egy kötetbe füze 60 kr.,
egy vászonkötésben 80 kr.

Különös figyelemre méltó!

A hírneves Dr. Forti-féle sebtapasz

mei rendkívül győzereje, el-
csúsiato, érlel s fájdalomt csi-
laptó hatása által leggyorsabb,
legbiztosabb és egyszerűbb
gyökerező gyógyulást eszközöl
különmű bajokban. Egy csom-
ag ára 50 kr. nagyobb csom-
agára 1 frt. használati utasi-
tással együtt postán küldve 20 kral több.

TORÓK JÓZSEF gyógyszerész urnál
király-utca 12. sz.
Bécsben: Pleban Xav. Ferencz a régi cs. k. labori gyógyszerárban,
Léway J. sz., Dr. Girtler gyógyszerárban, Feinung J. sz., Scharrer
Kourad gyógyszerárban, Mariahilferstrasse 72. sz., Kitzl, és R.
Bräunerstrasse 5. sz., Raabe Bruno J. Bickenstrasse 1. Drogistaknál.
Prágában: Fürst József gyógyszerárban, Porie 1071. Grácban:
Nevedl A. gyógyszer. J. Marieren. Bnd. pesten: Schernhofer K. győgyt.
Krisztofer sarkán. Iboe N. gyógyszerárban, V. ker. Nador-utca 3. sz.
Buday E. városi gyógyszerárban, városi-látér 9. Pillich F. győgyt.
Dorothy-utca 9. sz. Urbán J. király-utca 93. sz. Krieger György
Kálmán-ter. Barna Zsigmond mikroszkóp utca 2. továbbá Thalimayer és
Seitz, nádor-utca 10. Kochmeister Fr. utódnál, nagy korona-utca 32.
Neruda Nándor, háttanulca 7. sz. Drogistaknál. Václav J. udvari
győgyterezes a várbán. Vlassek E. győgyterezésnél a Kristinavárosban,
János-ter. Frum J. győgyterezésnél Víziváros, fő-utca. Moldoványi J.
győgyterezésnél, Víziváros, fő-utca. Eisendorfer G. győgyt. Tabánban
(Kacsaváros) Palota-utca és Léway Szilárd J. győgyárának, Kristina-
város, Karacsony-utca sarkán. Ácsos: Kratochvíll József. Aradon:
Rozsnyai M. és Schaffer A. győgyt. Balaton-Füreden: Orbán J.
Balassa-Gyarmaton: Coervenák Gy. és Heryepé K. B.-Osánban:
Vasvári B. Berettyó-Ujfalu: Tamásy Géza. Debreczenben: dr.
Rothschnek V. E., Tóthágy K. Góllé N. Orvosi Os. Mihalovics István
és Murakózy K. Duna-Földváron: Nádhéza P. Egerben: Köllner
Lőrincz győgyt. Eperjesen: Krivosz Gy. Korn V. és Makovický J.
Eseckvárott: Conigner J. Eszéken: Dimes J. Gy. és Dávid Gy.
győgyterében. Győgyterésnél Merész N. és Baruch J. Győrött: Lip-
póczy M. s Stirling K. H.-Hadházy: Farkas O. Hunton: Keresz-
tes J. és Schmidt K. Jászberényben: Merki J. Kalocsán: Horvath
K. Kaposvárott: Czollner V. és Babochay K. Karcason: Báthory B.
Kasán: Megay G. és Wandraschek K. Kőrösön: F. Késárkorn: Gene-
rich C. A. Kis-Várdán: Khudy J. Komáromban: Schmitthauer A.
Kirschner M. és Kovács Arisztid. Léván: Medveczky S. Losoncban:
Kirchner D. és Pokorny L. Mező-Kövesden: Fridély B. Mező-
Kásonyban: Ritz Gy. Mező-Kovácskán: Kis P. Miskolcon:
valódi működésben csak Dr. Szabó Gyula és Ujházy Kálmán kapható.
N.-Beckereken: Kovács S. Nagy-Kanisán: Prager Béla. Nagy-
Károlyban: Füleky P. Nagy-Körösnön: Müller I. N.-Szombaton:
Csepessányi B. N.-Váradon: Huszella M. Molnár J. és Heringsch J. Nyir-
gyházában: Koranyi J. Szapok Alf. győgyt. és Kovács S. Nagy-Kál-
sán: Kőrösi J. Szapok Alf. győgyt. és Kovács S. Nagy-Kál-
sán: Hvezda K. Pakson: Malatinszky S. Fénest: Sipicz J. Po-
sonyban: Erdy István. Putnokon: Fekete N. Rimasombaton:
Hamallás K. Rozsnyón Pósch J. győgyt. örököséi és Hirsch J. N.
S.-A.-Ujhelyen: Zilmsky J. Sopronban: Gräner J. Sümegen:
Stamborsky L. Szathmáron: Bessen J. Dr. Lengyel M. és Literády
E. Szarvason: Baris E. Szegeden: Barszay K. és Keresztes S.
Sz.-Fehérvárott: Diehalla Gy., Braun L. és Rieger B. Sákely-
hidon: Szabó J. Szentesen: Várady L. és Podbrádszky L. Szolnok-
on: Kocszky F. Szombathelyen: Rudolf A. Tarpán: Monó I.
Temesvárott: Tarczay I. és Jaksz G. M. Tócsán: Ágoston Gy.
T.-Ujlakon: Rojko G. Tokajban: Csizgányi B. Tolón: Gimbócs I.
Tornallján: Urszinyi Za. Ungvárott: Bene L. Lám S. Hoffmann B.
Krausz A. Speck J. és Lakovics M. Váradon: Frischmann F. Várad-
on: Gál S. Veszprémben: Fereny K. és Székely Horváth P. Wál-
lánon: Csató Gy. Gyula. Zilahon: Unger G. Kirczen: Tejfel J.
Erdélyben: Brassón: Mann és Izay. Deesen: Róth P. Fogar-
son: Gleim Richárd. Kolozsvárt: Valentini A. Gundhardt A. Wolf
J. és Dr. Ember Bogdan. Kézdi-Vásárhelyen: Kovács F. M.-Vá-
sárhely: Bucher M. Nagy-Szebenben: Molnár J. G. Szarvas-
Szent-Györgyön: Beteg B., Ötves P. és Barabás F. Szászváro-
son: Grafius J. Vajda-Hunyádon: Dr. Juchó F.
Ezen kitűnő hatás, nem eléggé ajánlható győgytapasz készi-
tője FORTI LÁSZLÓ. Lak.: Budapest. I. k., Nádor-utca 3.

„HYGEA“
Arckenőes, mosdóvíz és Savon
hygiénike szappan.
Ezen kiváló gondal készített szerek a bő-
nek finomságot és rugékonyságot kölcsönö-
nek, az arcon levő minden foltot, szepit,
májfoltot, forrósgat vagy fagyás által kelet-
kezett pirosságot rövid időn elmulasztja és
ezenfelül a bőrnek üde frisseséget, viruló
ifjúságot és bárszony puhaságot ad. **Árak:**
Egy tégely arckenőes 75 kr. Egy üveg
mosdóvíz használati utasítással 1 frt. Egy
darab Savon hygiénike szappan 50 kr.
Valódi minőségben kaphatók magánál a ké-
szítőnél. **Fáy János** és **József** gyógyszerárban
a nagy Kristófi-hoz Budapestben, továbbá:
Török József győgyt. király-u. 12. **Thalimayer**
és **Seitz** kereskedőnél, **Kochmeister Fr.** utódnál
és a legtöbb magyarhoni győgyterében.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható:

ORVOSI TANÁCSADÓ VÁROSON ÉS FALUN.

SZERKESZTI
dr. LENGYEL DÁNIEL.

Második javitva és bővitve átdolgozott kiadás.

Ára kötve 1 frt 50 kr.

TARTALOM: Előszó. — I. Élet-
rendi szabályok az élet és
egészség fenntartására. — Az
élet egyes korait illető életrendi
szabályok. — Egészséges szármá-
zás. — A gyermekor testi s szel-
lemi ápolása. — Munkás fiatalok.
A férfikor teendői. — Az öreg-
kor s annak gyámoltatása. — Az
élet minden korára tartozó élet-
rendi szabályok. — Alvás.
Tiszta levegő élvezése. — Mozgás.
— A bőr ápolása. — Helyes és
mértékletes táplálkozás. — Hús-
féle éledelek. — Melegvérű álla-
tok húsa. — Az állatország né-
melytermékei. — Hídvégvéri álla-
tok húsa. — Növényi éledelek. —
Lisztes növények. — Nedvűs nö-
vények. — Fűszerek és csipő-
növények. — A tápszereknek élet-
mehetőségükre való elkészítési
módjáról. — Balok. — Betegségek
s véletlen halálos esetek kikerü-
lése. — Lelki s testi művelődés.
— II. Betegségek s azokban
való eljárás. — Betegségekben
való általános eljárás. — Egyes
betegségek ismertetése. — Belső
betegségek. — Lázak. — Heves
lázak. — Egyszerű láz. — Lobos
láz. — Idegláz. — Rothasztó láz.
— Gyomorláz. — Hurulláz. —
Csúzláz. — Ragályos lázak. —
Váltóláz. — Idült lázak. — Gyu-
ladások. — Vertolulás. — Agy-
lob. — Gerinczaj. — Szem-
lob. — Füllob. — Légeselőb. —
Kisdedek torokgyilkja. — Mellhár-
tyalob. — Tüdőlob. — Nyálmi-
nyiglob. — Toroklob. — Gyomor-
lob. — Bélob. — Málob. — Lép-
lob. — Veselob. — Hígyhólyaglob.
— Méhlob. — Hasbirtalob. —
Gyermekgyógyász. — Kútegek.
Orbán. — Ujszülöttek orbanza.
— Vörheny. — Kanyaró. — Csallán-
kúteg. — Bárszonykúteg. — Szepit.
— Májfolt. — Himlő. — Alhimlő.
— Védhimlő. — Rüh. — Ötvar.
— Szarvas. — Köleskúteg. — Sömör.
— Kelés. — Pokolvar. — Beteges

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható:

A GAZDASÁGI ÉS HASZON-NÖVÉNYEK TERMELÉSE.

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL MAGRÓL VALÓ
TENYÉSZTÉSÜKRE.

A magyar gazdaközönség számára

Irta
Dr. NYÁRY FERENCZ.

Ára füze 50 kr. Postán bérmentve küldve 55 kr.

42. SZÁM. 1890. BUDAPEST OKTÓBER 19. XXXVII. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 frt
POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: fél évre — 6 * Csupán VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt
félévre — 4 * Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK egész évre 6 frt
félévre — 3 * Külföldi előfizetésekre a postaiag
meghatározott vitéllaji is csatlakod

LÉVAY JÓZSEF.

BORSODMEGYE székháza nem közönséges je-
netnek volt színhelye e hó 10-én. Az e
napon tartott közgyűlésen arany tollat
nyújtottak át Léway Józsefnek, a híres magyar
mezőfőjegyzőnek, Palóczy László méltó utód-
jának, annak emlékeztetere, hogy egy negyed
százada immár letelt, mióta a vármegye tollát
ennek és saját magának dicsőségére lelkiismer-
tatosan, buzgógn s, a mi a hivatalos irodalom-
ban oly nagy ritkaság, valódi művészettel
vezeti.

Daczára annak, hogy az ünnep, melyet Bor-
sodmegye egyik kitűnő fia és tisztviselője érde-
meinek méltatására szentelt, inkább csak házi
ünnepnek vala szánva: bír azzal a jelentő-
séggel, hogy arról az országról s tudomást szerze-
sen. Mert noha Léwaynak hivatalos működése
első sorban a vármegye közügyeinek szolgálá-
tára volt szentelve: azon szerepél fogva, me-
lyet a vármegyék az egész országot érdeklő nagy
kérdések körül még mai megsonkított hatások-
rúk mellett is játszanak, országos érdeklődésre
tarthat számot egy oly mezőfőjegyzőnek hasonló ün-
nepe, mely a koreszmék megértésében és elsá-
jáltatásában, a szabadelvű haladás és minden irá-
nyu művelődés szellemében mindig az elsőkhöz
között volt s lelkesítő példa gyánant járt elől.

S Léway József a Borsodmegyében és nevében
huszonöt év óta történetekre tekintve, joggal
mondhatná el magáról: «quorum pars magna
fui.» A megye belső adminisztrációján kívül,
mely a legjobbak egyike, hirdetik érdemeit azok
a föliratok, fölterjesztések és átiratok, melyek az
ő tollából kerültek a törvényhozás, a kormány
és a többi törvényhatóságok elé s melyek eleven-
en emlékeztetnek azokra a fontos kérdéseket
tárgyázó hivatalos iratokra, melyeket valamikor
Szatmármegye híres főjegyzője, Kőlcsey Ferencz,
öntött művészi formába.

De figyelmet érdemel az ünnep abból az okból
is, mivel az ünnepelt egyik első rangú költője
hazánkban, s a főjegyző ünnepeltetésében a ma-
gyar irodalom is megismertelésben részesült. Mint
költőt akkor volt alkalmunk legutóbb méltatni
e lap hasábjában, mikor költeményeinek gyűj-
teménye ez előtt kilencz évvel megjelent, mely
alkalommal élete pályáját is megismertettük,
úgy, hogy e tekintetben ez uttal az ismétlések
lehető kerülése okáért a legszükségesebbekre
szorítkozhatunk.

Léway József Borsodmegyének a szülőltje.
Sajó-Szentpéter kis mezővároskában, 1825 no-
vember 18-án született, egyszerű, tősgyökerez
magyar köznemes szüléktől, a kik ma is élnek,
mint boldog tanúi és maguk is élvezői annak a
tisztelőnek, melyet fiuk érdemei szereztek ne-
vüknek. József atyja valamikor mérszáros mester
volt, épügy mint a Petőfi. Édes anyja üres
óráiban nemcsak a Bibliát és zsoltáros könyvet
forgatá örömmel, hanem Berzesny, Csokonai s
a Kisfaludyak verses könyveit is. Innen merítete
az eleven felfogás, nyílt esztű gyermek első be-
nyomásait, melyek oly nemesítőleg hatottak izlé-
sére s jövendő pályájának az irányt megadták.

Szülőhelyén kezdte meg tanulmányait, melyeket
a miskolczi református gimnáziumban folytatott
kitűnő sikerrel. Verseseket már ekkor kezdett íro-
gatni, s még tanuló volt, mikor Garay János
«Regelő»-jében és Vahot Imre «Pesti Divatlap»-
jában költemények jelentek meg tőle.

Középiskoláit befejezván, az alsóbb osztályok
tanítója lett, hogy mint szegény fiú, némi kis
pénzt gyűjtson s felsőbb iskolákba mehessen.
Jogot tanulni Késmárkra ment, hol Hunfalvy
Pálnak volt kedves tanítványa. A jogot is elvé-
gezvén, Miskolcra tért vissza s a megyei köz-
életben kiváló tekintélyű Vadnai Lajosnak, Vad-
nai Károly édes atyjának lett patvaristája. Majd

LÉVAY JÓZSEF.